

Osakeyhtiön sukupolvenvaihdos
- Case Tilitoimisto Oy

Ramu, Toni

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Hyvinkää

OSAKEYHTIÖN SUKUPOLVENVAIHDOS -
CASE: TILITOIMISTO OY

Toni Ramu
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2010

Toni Ramu

Osakeyhtiön sukupolvenvaihdos - Case Tilitoimisto Oy

Vuosi 2010

Sivumäärä 45

Sukupolvenvaihdokset yrityksissä ovat tällä hetkellä erittäin ajankohtaisia. Suuret ikäluokat ovat alkaneet siirtää yrityksiään jälkipolviensa hoitoon ja vauhti tulee vain kiihtymään tulevana vuosina. Tässä opinnäytetyössä keskitytään lähinnä sukupolvenvaihdoksen aiheuttamiin veroseuraamuksiin niin yrityksen kuin luopujan ja jatkajankin näkökulmasta.

Teoriaosuuden aineisto koostuu aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta, lainsäädännöstä sekä Internet-lähteistä. Case-osuudessa käsiteltävää Tilitoimisto Oy:tä koskevat tiedot on saatu yhtiön tilinpäätösasiakirjoista sekä haastattelemalla yrityksen omistajaa.

Case-osuudessa tutkitaan Tilitoimisto Oy:n sukupolvenvaihdoksen toteuttamismahdollisuuksia ja niiden aiheuttamia veroseuraamuksia. Parasta vaihtoehtoa selvitettiin laskelmien avulla. Niistä selvisi hyviä sekä huonoja vaihtoehtoja toteuttaa sukupolvenvaihdos Tilitoimisto Oy:lle.

Sukupolvenvaihdoksen toteuttamiseen ei ole yhtä oikeaa ratkaisua, joten sen voi suorittaa monella eri tavalla. Prosessissa on pyrittävä löytämään kaikkia osapuolia tyydyttävä kompromissiratkaisu. Opinnäytetyössä käsitellyssä tapauksessakin lopullinen ratkaisu tulee selviämään myöhemmin osapuolten välisissä keskusteluissa. Prosessina sukupolvenvaihdos on erittäin vaativa ja aikaa vievä. Tästä johtuen onnistuneen sukupolvenvaihdoksen suunnittelu onkin aloitettava hyvissä ajoin, jotta päästään parhaaseen lopputulokseen.

Asiasanat

Yrityksen sukupolvenvaihdos, verosuunnittelu, osakeyhtiö, yritysjärjestelyt

Toni Ramu

Generation changeover - Case Tilitoimisto Oy

Year 2010

Pages 45

Generation changeovers are very current in companies at the moment. The great generations are starting to move their business to their offsprings and the speed will just grow during next years. This thesis is focusing on the tax consequences which are result of the generation changeover. These consequences are observed for the company, the owner and the successor.

The material of the theory section consists of the litterature of the subject, the legislation and internet sources. The information of the case, Tilitoimisto Oy, has been collected from the company's accounting information and by interweaving the company's owner.

In the case is a research of the opportunities for the generation changeover and its tax consequences for Tilitoimisto Oy . The best alternative was found out with calculations. The calculations showed that there is both bad and good opportunities to carry out the generation change over for Tilitoimisto Oy.

There isn't any one and right way to carry out the generation changeover and that's why it can be done in many different ways. The aim of the process is to find a compromise solution that satisfies all parties. Also in the case the final solution will found out later in the conversations between the parties. The generation changeover takes a lot of time and it is a very demanding process. Because of these things it is important to start the planning early so the best result can be achieved.

Key words

Generation changeover, fiscal planning, corporation, company adjustments

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
1.1 Tutkimusongelma ja tavoitteet	7
1.2 Tutkimus- ja tiedonkeruumenetelmät	7
1.3 Rakenne	8
2 SUKUPOLVENVAIHDOS YRITYKSESSÄ	8
2.1 Sukupolvenvaihdoksen suunnittelu	10
2.2 Yritysvarallisuuden siirtymisen vaihtoehtoja	11
2.2.1 Avio-oikeus ja avioehto	11
2.2.2 Testamentti	12
2.2.3 Perintö	13
2.2.4 Osakkeiden lahjoitus	14
2.2.5 Verosuunnittelu lahjojen ja muun perinnönjaon yhteydessä	17
2.3 Luovutusvoittoverotus, kun myyjänä luonnollinen henkilö	18
2.3.1 Osakekauppa	18
2.3.2 Luovutustappion vähentäminen	19
2.3.3 Vastikkeettoman saannon todellinen hankintameno ja omistusaika	19
2.3.4 Omaisuuden myynti lahjanluontoisella kaupalla	20
2.3.5 Luovutusvoiton verovuosi	21
2.3.6 Varainsiirtoverotus	21
2.4 Luovutusvoittoverotus, kun myyjänä yhtiö	22
2.4.1 Substanssikauppa eli liiketoimintakauppa	22
2.4.2 Käyttöomaisuusosakkeet	23
2.4.3 Luovutus- sekä purkutappio	23
2.5 Huojennukset sukupolvenvaihdostilanteissa	24
2.5.1 Huojennukset myyjälle	24
2.5.2 Huojennukset jatkajalle	25
2.6 Oman pääoman järjestelyt ennen sukupolvenvaihdosta	28

2.6.1 Omien osakkeiden hankinta ja pääoman palauttaminen.....	28
2.6.2 Osakeanti	29
2.7 Yritysjärjestelyt	30
2.7.1 Apuyhtiön käyttäminen	30
2.7.2 Sulautuminen	31
2.7.3 Jakautuminen.....	31
2.7.4 Liiketoimintasiirto	32
2.7.5 Osakevaihto	32
3. CASE TILITOIMISTO OY	33
3.1 Sukupolvenvaihdoksen suunnittelu.....	33
3.2 Mahdolliset toimenpiteet ennen sukupolvenvaihdosta	34
3.3 Osakkeiden myyminen käyväällä arvolla	35
3.4 Osakkeiden myynti lahjanluontoisella kaupalla.....	37
3.5 Lahjoitus	38
3.5.1 Lahja tuotto-oikeus pidättämällä	40
3.6. Liiketoimintakauppa	41
3.7 Vaihtoehtojen arviointi.....	42
3.8 Päätelmät.....	44
LÄHTEET	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.

1 JOHDANTO

Sukupolvenvaihdos on ollut erittäin ajankohtainen monissa yrityksissä viime vuosikymmenestä lähtien. Tilanne tulee jatkumaan samana myös tulevina vuosina. Sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat lähentyvät ikää, jolloin he ovat valmiita siirtymään syrjään yritys-elämästä ja luovuttamaan rakentamansa yrityksen seuraavien sukupolvien hoitoon. Suomessa on kymmeniätuhansia pienyrityksiä, joissa sukupolvenvaihdos tulee tapahtumaan lähivuosien aikana. Sukupolvenvaihdoksella tarkoitetaan usein sellaista tapahtumaa, jossa omistajajohtoisen yrityksen omistus siirtyy alkuperäisen omistajan lähisukulaiselle tai muulle henkilölle. Siirto voi tapahtua joko yrittäjän elinaikana tai sen jälkeen. (Verohallituksen ohje 2004, 1.)

Sukupolvenvaihdos on yrityksille erittäin merkittävä ja haastava tapahtuma. Luopujalle sukupolvenvaihdos tarkoittaa usein koko hänen elämäntyönsä siirtymistä uusiin käsiin. Tästä syystä luopujalle on erittäin tärkeää, että hän löytää jatkajan elämäntyölleen. Unelmatilanne luopujan kannalta on jatkajan löytyminen omasta perhepiiristä. Tällä tavoin entisen omistajan on mahdollista seurata yrityksen kehittymistä ja kasvua läheltä vielä sukupolvenvaihdoksen jälkeenkin. Luopuja pystyy myös tukemaan ja jakamaan vastuuta yrityksen uuden omistajan kanssa. Sukupolvenvaihdos tulee suunnitella huolellisesti, jotta välttyään yrityksen kilpailukykyyn vahingoittumiselta ja päästään parhaimpaan lopputulokseen vaihdostilanteessa. Koska sukupolvenvaihdos on ehkä merkittävin tapahtuma yrityksen historiassa, siihen kannattaa hankkia asiantuntija-apua yrityksen ulkopuolelta. Onnistunut sukupolvenvaihdos vaatii paljon aikaa ja paneutumista yrityksen toimintaan sekä tietämystä verotuksesta, lainsäädännöstä ja rahoituksesta. (Lakari 2009, 9.)

1.1 Tutkimusongelma ja tavoitteet

Tutkimusongelmana on löytää niin jatkajaa kuin luopujaakin tyydyttävät veroseuraamukset, mikä on olennainen osa onnistuneessa sukupolvenvaihdoksessa. Tavoitteeseen pääseminen edellyttää myös sen tutkimista, miten sukupolvenvaihdos mahdollisesti vaikuttaa yrityksen toimintaan ja luopujan sekä jatkajan talouteen. Työssä käsitellään sukupolvenvaihdoksen suunnittelua sekä erilaisia toteuttamismenetelmiä.

Case osuuden tavoitteena on suunnitella onnistunut sukupolvenvaihdos Tilitoimisto Oy:lle. Tutkimus on toteutettu case tutkimuksena, eli siinä keskitytään vain case yritystä koskeviin asioihin. Näin ollen työ on rajattu koskemaan erityisesti osakeyhtiön sukupolvenvaihdosta. Ulkomaiset ja julkiset osakeyhtiöt on rajattu työn ulkopuolelle.

1.2 Tutkimus- ja tiedonkeruumenetelmät

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta kokonaisvaltaisesti. Aineisto koostuu todellisissa ja luonnollisissa oloissa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija tekee omia havaintoja ja keskustelee tutkittavien kanssa. Tutkimuksessa käytetään myös usein metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. Kvalitatiivisen tutkimuksen tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 1997, 155.)

Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, koska siinä ollaan vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Se lisää joustavuutta aineistoa kerätessä. Haastattelussa haastateltava saa mahdollisuuden tuoda esille itseään koskevia asioita.

Haastattelutyyppinä on kolme erilaista; lomakehaastattelu, teemahaastattelu ja avoin haastattelu. Teemahaastattelu on lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelussa teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten muoto ja järjestys puuttuvat. Haastattelutilanne on keskustelunomainen. Teemahaastattelussa on tärkeää olla perehtynyt aihepiiriin ja tuntea haastateltavien tilanne. Tutkimukseen ei tule valita henkilöitä satumanvaraisesti. Teemahaastattelua voidaan analysoida monella eri tapaa, vaikka teemoittelu ja tyypittely ovatkin yleisimpiä tapoja hoitaa analysointi. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2004, 196-197.)

Työn tutkimusmenetelmänä on kvalitatiivinen tapaustutkimus. Työssä on käytetty tiedonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Haastatteluja on tehty kolme kertaa työn edetessä sekä luopujan että jatkajan kanssa. Haastattelujen avulla on pyritty selvittämään luopujan ja jatkajan lähtökohtia, toiveita ja näkemyksiä koskien Tillitoimisto Oy:n sukupolvenvaihdosta. Työssä on käsitelty lakeja jotka säätelevät sukupolvenvaihdoksen toteutusta, kuten tuloverolaki ja perintö- ja lahjaverolaki. Niistä on saatu myös selvitettyä verojen laskemisen periaatteet, joiden avulla case osuus on toteutettu.

1.3 Rakenne

Tutkielma on jaettu neljään kappaleeseen. Ensimmäisessä kappaleessa käsitellään sukupolvenvaihdosta yleisesti ja kerrotaan tutkimusongelmat ja menetelmät työn toteuttamiseksi. Ensimmäisessä kappaleessa myös rajataan tutkielmaa mikä antaa suuntaviivat työlle. Toisessa kappaleessa kerrotaan eri vaihtoehdoista yritysvarallisuuden siirtymiselle ja selvitetään veroseuraamusten teoriaa, niin luonnollisen henkilön kuin yhtiönkin näkökulmasta. Kappaleessa kaksi käydään myös läpi sukupolvenvaihdoshuojennuksien teoriaa ja niiden vaatimuksia. Kolmannessa luvussa käsitellään case yritystä ja sovelletaan toisen kappaleen teoriaa case yritykseen. Siinä käydään läpi eri vaihtoehtojen aiheuttamia veroseuraamuksia sekä jatkajan että luopujan näkökulmasta. Neljäs eli viimeinen kappale sisältää työn johtopäätökset ja siinä arvioidaan opinnäytetyön onnistumista.

2 SUKUPOLVENVAIHDOS YRITYKSESSÄ

Sukupolvenvaihdoksen toteuttamiseen on olemassa monia erilaisia vaihtoehtoja. Kun kartoitetaan kannattavinta ja järkevintä vaihtoehtoa toteuttaa sukupolvenvaihdos, on verotus yleisesti keskeisessä asemassa. Veroasioihin liittyy valtavasti tulkinnanvaraisia asioita, minkä takia verottajalta kannattaa hakea ennakkotietoa ja toimintaohjeita ennen sukupolvenvaihdoksen toteuttamista. Näin vältetään ikäviltä yllätyksiltä vaihdosprosessin aikana ja pystytään toimimaan lainsäädännön määräämällä tavalla. (Manninen 2001, 15.)

Jossain yrityksissä jatkaja löytyy helposti perheen sisästä tai lähisuvusta. Joskus jatkaja ei löydy niin helposti ja katseet tulee kääntää suvun ulkopuolelle. Jokainen yritys on erilainen. Tästä johtuen jokainen yritys tarvitsee yksilöllisen suunnittelun sukupolvenvaihdoksen toteutukseen. (Immonen & Lindgren 2009, 1.)

Jokainen sukupolvenvaihdos on omanlaisensa tapahtuma. Siihen vaikuttavat muun muassa luopujan rahantarve, jatkajan rahoitusmahdollisuudet, yritysmuoto, verotus, vastuukysymykset sekä kanssaperillisten asema. Sukupolvenvaihdoksessa tarvitaan tietoa vero-, yhtiö-, työ-, sopimus-, perhe-, jäämistö-, eläke- ja kilpailuoikeuden juridisilta aloilta. Kaikki nämä juridiset alat vaikuttavat toisiinsa ja ohjaavat sukupolvenvaihdoksen mahdollisuuksia. (Manninen 2001, 24.)

Sukupolvenvaihdos tulee suunnitella huolellisesti ja hyvissä ajoin, jottei luopuja ja uusi omistaja joudu hallitsemattomaan tilanteeseen. Tapahtuma on yleensä erittäin tärkeä yrityksestä luopuvalle henkilölle, sillä kyse on usein hänen elämäntyöstään. Kun kaikki suunnitellaan alusta asti hyvin ja huolella, on mahdollista päästä sekä luopujan että jatkajan kannalta mieleiseen lopputulokseen. (Lakari 2009, 14 - 15.)

Sukupolvenvaihdos ei ole kuitenkaan vain verotuskysymyksiä ja juridiikkaa. Usein verotukselliset asiat ovat helpompia hallita kuin sukupolvenvaihdoksen yhteydessä ilmenevät henkiset jännitteet. Henkistä sopeutumista sukupolvenvaihdoksen aiheuttamaan muutokseen ei voi harjoitella etukäteen ja tämä voi aiheuttaa ongelmia. Onkin sanottu, että sukupolvenvaihdoksessa 90 prosenttia on tunnetta ja 10 prosenttia juridiikkaa. Joillekin luopujille on vaikea päästä yli heidän elämäntyönsä luovuttamisesta. Usein helpottava lääke on siirtymäaika, jolloin elämä ei muutu hetkessä. Kaikki ihmiset eivät kykene selviytymään nopeasta muutoksesta kunnialla. (Immonen & Lindgren 2009, 2.)

Sukupolvenvaihdokseen ei ole saatavissa helppoja neuvoja tai patenttiratkaisuja. Onnistunut sukupolvenvaihdos on monivaiheinen. Se vaatii pitkäjänteisyyttä ja suunnitelmallisuutta. Jokaisen yrityksen kohdalla on mietittävä erikseen mitkä ovat juuri tämän yrityksen kohdalla parhaat käytettävissä olevat keinot. (Immonen & Lindgren 2009, 2.) Sukupolvenvaihdoksen voi toteuttaa joko myymällä tai lahjoittamalla yrityksen perillisille, jättämällä yrityksen perintönä perillisille tai myymällä tai lahjoittamalla yrityksen vieraalle taholle. Mikäli mikään edellä mainituista tavoista ei ole järkevä, ainoaksi vaihtoehdoksi jää yrityksen purkaminen ja liiketoiminnan lopettaminen. (Manninen 2001, 17.)

Sukupolvenvaihdoksessa yritys siirretään omistajan elinaikana tai hänen kuoltuaan toimintaa jatkavalle lapselle tai muulle lähisukulaiselle. Luopujan elinaikana tapahtuva omistajan vaihto tapahtuu joko kaupan, lahjan tai lahjanluontoisen kaupan keinoin. Mikäli sukupolvenvaihdos tapahtuu luopujan kuoleman jälkeen, siirtyy yritys jatkajalle joko perintönä tai testamentilla. Tällaisiin tilanteisiin on syytä yrittää varautua esimerkiksi ottamalla jatkaja yhtiökumppaniksi yritykseen hyvissä ajoin luopujan elinaikana. Jatkajan ottaminen yhtiökumppaniksi on mahdollista toteuttaa suunnatulla osakeannilla tai myymällä osakkeita jatkajalle. (Manninen 2001, 24.)

Prosessissa on myös kiinnitettävä tarkkaa huomioita jatkajien mahdollisten aviopuolisoiden avio-oikeuksiin. Avio-oikeus voi käydä kalliiksi jatkajalle, jos tämän avioliitto päättyy avioeroon. Avio-oikeuden poissulkevaa ehtoa ei voi sisällyttää kauppakirjaan, mutta se on mahdollista lisätä lahjakirjaan tai testamenttiin. (Engblom & Lakari 2009, 19 - 20.)

2.1 Sukupolvenvaihdoksen suunnittelu

Kun yhtiölle on löytynyt sopiva jatkaja, suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon seuraavia seikkoja:

- yrityksen luovutusarvo
- vastikkeen maksutapa
- luovutukseen valmistautuessa/yhteydessä tehtävät oikeustoimet
- luovutuksen ajoitus
- työnjako prosessin aikana

Yrityksen luovutusarvo ei saa olla niin suuri, että jatkajan mahdollisuudet jatkaa yritystoimintaa ovat minimaaliset. Luopujan täytyy myös miettiä omaa toimeentuloaan yritystoiminnan luovuttamisen jälkeen. Vaihdoksen yhteydessä on otettava huomioon myös jatkajan mahdolliset kanssaperilliset. Mikäli perillisiä on monta, on päätettävä kenestä tulee johtaja ja kenelle yritysvarallisuutta jaetaan. Huomiota tulee myös kiinnittää siihen, kuinka ulkopuolelle jäävien taloudellinen tasavertaisuus on mahdollista toteuttaa. (Manninen 2001, 24-25.)

Vastikkeen maksamiseen tarvitaan rahoitusta, joka voidaan järjestää lainarahalla tai hyväksikäyttämällä yrityksen varallisuutta. Yrityksen tasetta voidaan keventää, jotta rahoituksen järjestäminen olisi helpompaa. Mikäli yritys siirtyy jatkajalle lahjoituksena tai perintönä, rahoitusta tarvitaan ainoastaan perintö- ja lahjaverojen maksuun. Jossain tapauksissa jatkajan kannalta paras tapa on ottaa käyttöön apuyhtiö. Rahoitusyhtiöt antavat usein helpommin lainaa apuyhtiötä käytettäessä, koska ne pitävät rahan lainaamista yhtiölle tällaisessa tapauksessa tarkoituksenmukaisempana, kuin rahan lainaamista yksityiselle henkilölle. (Immonen & Lindgren 2009, 359.)

Yrityksen luovutus voidaan tehdä joko kerralla tai vaiheittain pidempiaikaisena prosessina. Suurissa yrityksissä luovutuksen ajoitus on paljon tärkeämpää kuin pienissä yrityksissä, koska suurissa yrityksissä saattaa olla useita jatkajia. Prosessissa on syytä kiinnittää huomiota kaikkien jatkajien työnjakoon ja yhteistoiminnan pelisääntöihin. Näihin voidaan vaikuttaa tekemällä osakassopimus tai muokkaamalla yhtiöjärjestystä. Näin selvitetään useilta riidoilta ja erimielisyyksiltä. (Manninen 2001, 26-27.)

Luopujalla ja jatkajalla saattaa usein olla erilaiset lähtökohdat ja näkemykset omistusjärjestelyissä. On kuitenkin kaikkein edun mukaista, että yritys pysyy elinvoimaisena. Vain terve yritys voi menestyä markkinoilla. Elinkelpoisuuden säilyttäminen sukupolvenvaihdon jälkeen on iso haaste, jotta liiketoiminnan edellytykset eivät tuhoudu ja pilaa yrityksen tulevaisuutta. (Immonen & Lindgren 2009, 3.)

Sukupolvenvaihdon suunnittelussa veroseuraamukset ovat ehkä tärkein huomioonotettava asia. Sukupolvenvaihdoksissa veroseuraamukset voivat näkyä kolmella eri taholla: luopujan verotuksessa, sukupolvenvaihdon kohteena olevan yrityksen verotuksessa tai jatkajan verotuksessa. Luopujan ja jatkajan näkemykset veroseuraamuksista ovat usein hyvin erilaiset. Luopujan kannalta tärkeää on myynnin verokohtelu, jolloin olennaista on, mitä luovutetaan ja missä muodossa yritys luovutetaan. Mikäli päädytään tekemään yritysjärjestelyjä, niihin on varattava reilusti aikaa, sillä ne eivät tapahdu hetkessä. Jatkajan ja luopujan kannalta on olennaista käyttää hyväksi mahdolliset sukupolvenvaihdoshuojennukset. Tällöin koko kauppahinta tai ainakin osa siitä saattaa olla verovapaata. (Lakari 2009, 14-15.)

2.2 Yritysvaarallisuuden siirtymisen vaihtoehtoja

2.2.1 Avio-oikeus ja avioehto

Pääsääntöisesti aviopuolisoiden omaisuudet ovat erillisiä. Puolisot omistavat yksin kaiken sen omaisuuden, mitä heillä oli avioliiton alkaessa ja mitä he ovat saaneet avioliiton aikana (AL 34 §). Heillä voi myös olla yhteistä omaisuutta erisuuruisin osuuksin. (Ernst & Young 2001, 33.)

Avioliittolain mukaan puolisoilla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen (AL 35 §). Avio-oikeus on niin sanottu uinuva oikeus eli sillä ei ole juurikaan merkitystä avioliiton aikana. Avio-oikeus tulee voimaan kahdessa tapauksessa: puolisoitten avioerossa tai puolison kuolemassa. (Ernst & Young 2001, 33.)

Aviopuolisot voivat tehdä milloin tahansa avioliiton aikana avioehtosopimuksen. Avioehdon voi tehdä myös ennen vihkimistä. Avioehdon voi tehdä koskemaan joko koko omaisuutta tai vain esimerkiksi pientä osaa kuten perheyrittäjän omaisuutta. Avioehtosopimuksella voidaan vaikuttaa avio-oikeuteen. Toinen puoliso ei voi yksipuolisesti määrätä avio-oikeudesta, sillä kyseessä on sopimus. Yrityksen omistavan aviopuolison on huomioitava, että avioerotilanteessa toisen puolison vaatiessa, yritysvarallisuus arvostetaan käypään arvoon. Avioehtosopimus voi olla myös yritystoimintaa harjoittamattoman aviopuolison tai lasten etu, jos esimerkiksi yritystoiminta on kannattamatonta. (Engblom & Lakari 2009, 22.)

Usein luopujat miettivät, mitä omaisuudelle tapahtuu, jos heidän rintaperillisensä eroaa. Jos halutaan, että miniä tai vävy ei pääse avioeron jälkeen käsiksi perheen yritysvarallisuuteen, tulee se määrätä ennen avioeroa avioehtosopimuksella. Suojaus on lahjaa antaessa selkeästi ilmoitettava. (Koiranen 2000, 87.) Avioliittolain mukaan puolisoilla ei ole avio-oikeutta lahjana saatuun omaisuuteen, jos lahjanantaja on niin määrännyt (AL 35 §).

2.2.2 Testamentti

Testamentin avulla voidaan jakaa perintöä sellaisille henkilöille, jotka eivät muuten olisi oikeutettuja perintöön. Testamentilla on myös mahdollisuus vaikuttaa perinnönsaajien keskinäisiin jako-osuuksiin. Lisäksi perittävä henkilö pystyy testamentin avulla kohdentamaan tietyn omaisuuden tietylle henkilölle, taikka määräämään perinnöstä myös testamentinsaajan kuoltua. (Immonen & Lindgren 2009, 109.)

"Testamentti on perillistä kohtaan tehoton siltä osin kuin se estää häntä saamasta lakiosaansa jäämistöstä tai rajoittaa hänen oikeuttaan määrätä lakiosana tulevasta omaisuudesta, testamentti on kuitenkin tehokas, jos testamentin saaja suorittaa lakiosaan oikeutetulle perilliselle hänen lakiosaansa vastaavan tai siitä puuttuvan määrän rahana perillisen määräämän kohtuullisen ajan kuluessa eikä rahasuoritusta ole testamentissa kielletty." (PK 7 luku 5§)

Testamentista aiheutuvat verot määräytyvät samoin kuin perintöverotuksessa. Testamentin avulla on mahdollisuus säästää verotuksessa. Esimerkiksi jaettaessa perintö useampaan osaan, on mahdollista hyödyntää useampia 20 000 euron verovapaita osuuksia (Ks. Taulukko 1). (Engblom & Lakari 2009, 51.)

ESIMERKKI

Perittäväällä on kaksi tyttärtä ja heillä molemmilla on yksi lapsi. Perittävän henkilön omaisuuden arvo on 80 000€. Mikäli vain tyttäret saisivat perintöä, he joutuisivat maksamaan molemmat 20 000 euron ylimenevästä osasta perintöveroa eli molemmat joutuisivat maksamaan veroa 1500€. Jos myös lapsenlapset saisivat perintöä testamentin avulla, kaikki 80 000€(4 X 20 000€) voitaisiin jakaa verotta. (Ks. Taulukko1)

Tilanteessa, jossa perittävän lapset eivät ole rahantarpeessa, voidaan omaisuutta testamentata suoraan lapsenlapsille. Väliin jäävän sukupolven osalta ei tarvitse maksaa veroja. Vielä kannattavampaa on se, jos isovanhemmat testamenttaavat omaisuuttaan lapsenlapsille, siten että vanhemmat saavat kuitenkin omaisuuteen elinikäisen käyttö- ja hallintaoikeuden. Elinikäinen käyttö- ja hallintaoikeus pienentää maksettavan veron määrää entisestään. (Engblom & Lakari 2009, 52.) Hallintaoikeutta käsitellään lähemmin sivulla 15-16.

2.2.3 Perintö

Vuoden 2008 alussa perintövero eriytettiin lahjaverosta. Sen jälkeen verottoman perinnön alaraja nousi 20 000 euroon. Sukulaissuhde vaikuttaa perintöveron suuruuteen. Perilliset jaetaan ensimmäiseen ja toiseen veroluokkaan, samoin kuin lahjaverotuksessa. Alaikäinen perinnönsaaja saa lisäksi 40 000€ alaikäisyysvähennyksen ja puoliso voi saada 60 000€ arvoisen puoliso vähennyksen. Näin ollen alaikäinen lapsi voi saada 60 000€ ja leski voi saada 80 000€ verovapaan perinnön (PerVL 12§). Myös perintöä niin kuin lahjanantoakin koskee kolmen vuoden kumulointisääntö. Sen takia perintö saattaa olla suurempi, sillä perintöverotukseen voidaan lisätä joitakin viimeisen kolmen vuoden aikana jaettuja lahjoja. Perintöverotuksessa omaisuus arvostetaan käypään arvoonsa. (Engblom & Lakari 2009, 49 - 50.)

TAULUKKO 1.

Perintö- ja lahjaverolain mukainen 1. veroluokan perintöveroasteikko (PerVL 14§.)

Verotettavan osuuden arvo euroina	Veron vakioerä alarajan kohdalla euroina	Veroprosentti ylimenevästä osasta
20 000-40 000	100	7
40 000-60 000	1500	10
60 000-	3500	13

2.2.4 Osakkeiden lahjoitus

Vuosien 2008 ja 2009 aikana lahjaverotusta on kevennetty. Vuoden 2008 lainmuutoksen jälkeen verovelvolliset jaetaan kahteen veroluokkaan. Ensimmäiseen veroluokkaan kuuluvat perinnönjättäjän aviopuoliso, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen, aviopuolison suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen sekä perinnönjättäjän kihlakumppani. Toiseen veroluokkaan kuuluvat muut sukulaiset ja vieraat. Lähisukulaisille annettavissa lahjoissa lahjaveron määrä on 0-13 % lahjan arvosta. (Lakari 2009, 11 - 12; PerVL 8 § & 11 §.)

TAULUKKO 2.

Perintö- ja lahjaverolain mukainen 1. veroluokan taulukko (PerVL 19§).

Verotettavan osuuden arvo euroina	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla euroina	Veroprosentti ylimenevästä osasta
4 000-17 000	100	7
17 000-50 000	1010	10
50 000-	4310	13

Lahjoitus ei aiheuta luopujalle veroseuraamuksia. Lahjansaajan on kuitenkin maksettava lahjaveroa osakkeiden käyvän arvon perustella. Lahjaveroa ei tarvitse suorittaa, jos veronalaisen lahjan arvo on enintään 3 999 €. Perintö- ja lahjaverotuksen 19 § sisältää myös kumulointisäännön, joka estää suuremman lahjan pilkkomisen pienempiin osiin. (Lakari 2009, 11.)

Käypänä arvona verotuksessa pidetään vähintään yrityksen substanssiarvoa, joka tarkoittaa yrityksen arvoa velkojen vähentämisen jälkeen. Osakkeiden arvo saatetaan katsoa substanssiarvoa korkeammaksi tuottoarvolaskelman mukaan. (Verohallituksen ohje 2004, 17.)

Yrityksen arvon määrittämistä käsitellään tarkemmin sivuilla 16-17.

Lahjanantotilanteissa on yleistä, että lahjan antaja pidättää itselleen tai mahdollisesti jollekin kolmannelle osapuolelle käyttö- ja hallintaoikeuden lahjan kohteeseen. Käyttö- ja hallintaoikeuden pidätys vähentää maksettavien lahjaverojen määrää. Se voi olla määräaikainen tai jopa elinikäinen. Hallintaoikeuden omistaja voi määrätä lahjan kohteen käytöstä. Jos lahja on esimerkiksi kiinteistö, hän voi käyttää sitä itse tai nauttia vuokratuotosta. (Verohallituksen ohje 2004, 18.)

Lahjoitettaessa yrityksen osakkeita, hallintaoikeuden pidättäminen saattaa aiheuttaa esteen sukupolvenvaihdoshuojennusten käytölle. Tällöin on kuitenkin mahdollista pidättää ainoastaan tuotto-oikeus, jolloin lahjanantaja saa lahjoitettavan yhtiön osingot loppuikänsä tai määrävuosien ajan itselleen. (Immonen & Lindgren 2009, 143-144.)

Tuotto-oikeuden arvon määrittäminen on usein hyvin ongelmallista. Pääsääntönä osakkeiden tuottona pidetään muutaman viimeisen vuoden osinkotulon keskiarvoa. Tästä syystä tuotto-oikeus on hyvin tapauskohtainen. Tuotto-oikeuden arvo lasketaan usein kaavamaisesti, mikäli osinkoa ei olla jaettua edellisinä vuosina. Tällöin tuotto-olettaman katsotaan usein olevan 5 % osakkeiden käyvästä arvosta. (Immonen & Lindgren 2009, 143-144.)

Hallintaoikeus arvostetaan todelliseen arvoonsa. Kun kyseessä on osakeyhtiö, arvostus muodostetaan osinkohistorian perusteella. Vakiintuneeksi käytännöksi ovat tulleet tuotto-olettamat, jotka ovat kiinteistöjen osalta 5 % ja vapaa-ajan asuntojen osalta 3 %. Hallintaoikeuden arvostus on mahdollista selvittää näiden tuotto-olettamien avulla. Vaihtoehtoisesti arvostusperiaatteena on mahdollista käyttää vakiintunutta vuokratasoa. (Engblom & Lakari 2009, 46.)

Vuosituotto huomioidaan hallintaoikeutta arvostettaessa hallintaoikeuden haltijan iän perusteella määräytyvän kertoimen mukaan. Eliniäksi olevan nautintaoikeuden kerroin katsotaan seuraavan taulukon mukaan (PerVL 10 §).

TAULUKKO 3.

Hallintaoikeuden arvostus (PerVL 10 §)

Verovelvollisen ikä	Luku, jolla vuositulonmäärä kerrotaan
Alle 44 vuotta	12
44-52 vuotta	11
53-58 vuotta	10
59-63 vuotta	9
64-68 vuotta	8
69-72 vuotta	7
73-76 vuotta	6
77-81 vuotta	5
82-86 vuotta	4
87-91 vuotta	3
92 tai enemmän	2

Esimerkki hallintaoikeuden pidätyksestä:

55 -vuotias isä lahjoittaa pojalleen kiinteistön, jonka arvo on 200 000 €. Isä pidättää itsellään hallintaoikeuden kiinteistöön eliniäkseen. Vakiintuneen käytännön mukaan kiinteistön tuotto-olettamaksi katsotaan 5 %. Hallintaoikeuden arvo on tässä tapauksessa 100 000 € (5 % x 10 x 200 000). Näin ollen poika maksaa lahjaveroa 100 000 (200 000-100 000) euron mukaan.

Määrävuosiksi tuleva etuus arvostetaan siihen pääoma-arvoon, joka sillä on verovelvollisuuden alkaessa laskettuna etuuden voimassaoloajasta jäljellä olevien täysien vuosien luvun ja 8 prosentin korkokannan mukaan. (PerVL 10§)

Noteeratun yhtiön osakkeiden arvon selvittäminen on helppoa, sillä osakkeiden arvoksi katsotaan lahjoitus- tai kuolinpäivänä noteerattu kurssi. Sukupolvenvaihdoksen kohteena olevat yritykset ovat kuitenkin lähes aina noteerattomia yhtiöitä. (Engblom & Lakari 2009, 54.)

Tapauksessa, jossa yhtiöstä riippumattomat henkilöt ovat käyneet kauppaa yhtiön osakkeilla lähiaikoina, on mahdollista selvittää osakkeiden arvo vertailuluovutusta apuna käyttäen. Mikäli vertailuluovutuksia ei ole, eikä osakkeiden käypää arvoa ole mahdollista muuten vahvistaa, osakkeiden käypä arvo selvitetään joko tuottoarvon tai substanssiarvon mukaan. (Verohallituksen ohje 2004, 16.)

Substanssiarvo määritetään verovelvollisuuden alkamiskohtaa lähimpänä olevan vahvistetun tilikauden taseen avulla. Mikäli yhtiön omaisuuden määrä tai laatu on muuttunut tilinpäätöksen ja lahjanannon välisenä aikana jonkin muun syyn kuin normaalin liiketoiminnan takia, tase tulee oikaista niin, että se vastaa lahjanantohetken varallisuustilannetta. (Engblom & Lakari 2009, 55.)

Verohallituksen arvostusohjeen (19.8.1994) mukaan, taseen varat arvostetaan vähintään tasearvoon. Varoihin sisältyvät rakennukset ja rakennelmat, maa- ja vesialueet, osakkeet ja osuudet arvostetaan tasearvoa korkeampaan käypään arvoon. Näiden omaisuuskohteiden käypä arvo määritetään vertailukauppojen perusteella taikka tuotto tai kustannusarvomenetelmällä, noudattaen Verohallituksen arvostusohjetta. Lopuksi taseen varojen yhteisarvosta vähennetään taseen mukaisen vieraan pääoman määrä.

Havainnollistava kaava substanssiarvon laskemisesta:

+ Yhtiön varat (käyvät arvot)
 - Velat (käyvät arvot)
 = Yhtiön substanssiarvo

Mikäli tuottoarvo on suurempi kuin substanssiarvo, käytetään käyvän arvon selvityksessä niiden keskiarvoa. Jos taas yhtiön tuottoarvo on pienempi kuin substanssiarvo, yhtiön käyväksi arvoksi katsotaan substanssiarvo. Tuottoarvo määritetään vähintään kolmen verovelvollisuuden alkamista edeltävän vuoden keskimääräisen nettotuloksen perusteella. Konserniavustukset, muut satunnaiset erät, poistoeron muutokset ja varaukset oikaistaan poistamalla ne tilikausien tuloksista. Tilanteissa joissa tilikausi on pidempi kuin normaali 12 kuukauden tilikausi, tilikaudeksi lasketaan se osa mikä vastaa 12 kuukauden tulosta. Tuottoarvo selviää pääomittamalla oikaistujen tulosten keskiarvo tuottovaatimuksella. Tuottovaatimuksena käytetään usein 15 % mukaista korkokantaa. (Verohallituksen ohje 2004, 17.)

Havainnollistava esimerkki tuottoarvon laskemisesta:

Yrityksen kolmen viimeisen tilikauden oikaistut tulokset ovat olleet

2006: 50 000 €, 2007: 70 000 € ja 2008: 60 000 €.

Vuosittaisen tuloksen keskiarvo on siis 60 000 € ($50\,000 + 70\,000 + 60\,000 = 180\,000 / 3$)

Tulos pääomittetaan 15 % korkokannalla $60\,000 \cdot 0,15 = 400\,000$ €

Yhtiön arvo on siis tuottoarvolla laskettuna 400 000 €

Yrityksen arvon määrittämiseen voi käyttää myös muita tapoja substanssi- ja tuottoarvon lisäksi, mutta silloin verovelvollisen on pystyttävä perustelemaan arvostusmenetelmän oikeellisuus verottajalle. Verottajan laskentatapa perustuu historiatietoihin, myös laskentakorkokannan pieni muutos voi vaikuttaa suuresti lopputulokseen. Tästä johtuen verovelvollisen oma käsitys yhtiön arvosta poikkeaa usein Verohallituksen ohjeen mukaisesta arvosta. (Engblom & Lakari 2009, 56.)

2.2.5 Verosuunnittelu lahjojen ja muun perinnönjaon yhteydessä

Hallintaoikeus antaa hyviä mahdollisuuksia lahjojen antamisen verosuunnitteluun. Hyvä mahdollisuus verosäästöihin on myös lahjan pilkkominen osiin. Tämä toki vaatii sen, että lahjanantajalla on lapsia tai lapsenlapsia. Tällöin pystytään hyödyntämään lahjaverotuksen moniportaisuutta, sekä verovapaan lahjan osaa 3 999 € (Ks. Taulukko 2).

Yritysvaarallisuutta pilkkoessa ja luovutettaessa on kuitenkin syytä varoa, ettei sukupolvenvaihdo-shuojennusta menetetä sen takia, että lahja on liian pieni suhteessa yrityksen arvoon. On myös syytä selvittää, että kaikki lahjansaajat täyttävät huojennusedellytykset (Sukupolvenvaihdos huojennuksia käsitellään tarkemmin sivuilla 25-26). Suuria verosäästöjä saadaan tilanteissa, joissa hallinta-oikeus annetaan alle 44-vuotiaalle henkilölle (Ks. Taulukko 3). Tai tilanteissa joissa isovanhemmat lahjoittavat omaisuutta lapsenlapsille, määräten kuitenkin käyttö- ja hallintaoikeuden lapsilleen. (Immonen & Lindgren 2009, 143-144.)

Perinnönjaossa on mietittävä, minkälaista omaisuutta kellekin luovutetaan ja kuka siitä voi saada veroetuja. Jos perinnön osana on yritys tai sen osa, on mietittävä olisiko joku perillisistä oikeutettu sukupolvenvaihdoshuojennuksiin. Mikäli omaisuutta ollaan myymässä ja siitä on syntymässä luovutusvoittoa, kannattaa ottaa selvää, onko kuolinpesällä tai jollakin perillisellä vahvistettuja luovutustappioita. Mikäli kuolinpesällä on tappioita, kannattaa myydä luovutusvoittoa aiheuttava omaisuus kuolinpesän nimissä. Jos jollakulla perillisellä on henkilökohtaisia luovutustappioita, kannattaa kohdentaa tämä myytävä omaisuus juuri hänelle ja myydä vasta perinnönjaon jälkeen. Jos kuolinpesäosakkaana on leski, voidaan veroetua saada siirtämällä puolisoien yhteinen koti yksinomaan lesken osuuteen. Leskellä on mahdollisuus myydä asunto verovapaasti tiettyjen ehtojen täytyessä. (Engblom & Lakari 2009, 53.)

2.3 Luovutusvoittoverotus, kun myyjänä luonnollinen henkilö

2.3.1 Osakekauppa

Osakekauppa ja liiketoimintakauppa ovat yleisimmät yrityskaupan toteutustavat. Osakekauppa on myyjän kannalta selkein ja turvallisin tapa, sillä hän vapautuu yhtiön vastuista ja luovutusvoitto verotetaan pääomatulona. (Engblom & Lakari 2009, 39.)

Luovutusvoiton laskeminen lähtee liikkeelle yrityksen myyntihinnasta. Myyntihinnasta vähennetään yrityksen hankintameno. Hankintameno voidaan laskea joko hankintameno- olettamaa käyttäen tai käyttäen todellista hankintamenoa perusparannusmenoineen. Näistä valitaan verotuksellisesti edullisempi vaihtoehto. Verotus toimitetaan sen laskelman mukaan, jonka verovelvollinen esittää. Näyttö todellisesta hankintamenosta ja omistusajan pituudesta tulee olla riittävä. (Verohallituksen ohje 2004, 6.)

Hankintameno-olettama määräytyy myyntihinnan mukaan. Mikäli osakkeet ovat omistettu alle 10 vuotta, hankintameno-olettama on 20 % myyntihinnasta. Jos taas osakkeet ovat omistettu yli 10 vuotta, niiden hankintameno-olettama on 40 %. Hankintameno-olettamaan ei voi enää lisätä muita menoja. (TVL 46§.)

2.3.2 Luovutustappion vähentäminen

Omaisuuksien luovutuksesta syntyneet tappiot vähennetään luovutuksesta saadusta voitosta verovuonna ja kolmena sitä seuraavana vuotena sitä mukaa kun voittoa kertyy, eikä niitä oteta huomioon pääomatulolajin alijäämää vahvistettaessa. Myytäessä ei ole merkitystä sillä, mitä omaisuutta myydään voitolla ja mitä tappiolla, kunhan kyseessä on vain pääomatuloerotuksessa sääntöjen mukaan veronalainen voitto tai vähennyskelpoinen tappio. Ainoastaan oman asunnon myynnistä johtuvaa tappiota ei voi vähentää, mikäli vastaava voitto olisi ollut verovapaata. Mikäli tappiota on kertynyt useimmilta vuosilta, vanhimmat tappiot vähennetään ensin. (TVL 50§.)

2.3.3 Vastikkeettoman saannon todellinen hankintameno ja omistusaika

Vastikkeettomia saantoja ovat perinnöt ja lahjat. Jos omaisuus on saatu vastikkeetta, sillä ei ole hankintamenoa. TVL 47 §:n mukaan vastikkeetta saadun omaisuuden hankintamenoiksi katsotaan perintö- ja lahjaverotuksessa käytetty verotusarvo. Perityn omaisuuden omistusaika alkaa perittävän kuolemasta. Lahjoja koskee lähtökohtaisesti sama sääntö. Lahjaverotusarvoa pidetään siis todellisena hankintamenoa. Omistusaika katsotaan lahjoituksessa alkaneen lahjoituspäivästä. (Verohallituksen ohje 2004, 8.)

Myytäessä omaisuutta, joka on saatu perintönä tai lahjana ja johon on sovellettu sukupolvenvaihdoshuojennussäännöstä, luovutusvoittoa laskettaessa huojennusta ei tarvitse ottaa huomioon. Tällaisessa tilanteessa hankintamenoa pidetään yrityksen käypää arvoa. (Immonen & Lindgren 2009, 48.)

Jos kuitenkin lahjana saatu omaisuus myydään alle vuoden omistustajan jälkeen, hankintameno lasketaan lahjoittajan hankintamenoa (TVL 47 §). Mikäli tässä tapauksessa halutaan käyttää luovutusvoittoa laskettaessa hankintameno-olettamaa, katsotaan omistuksen alkaneen vasta lahjoitushetkestä, jolloin olettamaprosentiksi tulee 20 %. Eli jos lahja myydään alle vuoden omistustajan jälkeen, siirtyy lahjansaajalle vain lahjanantajan todellinen hankintameno, mutta ei kuitenkaan omistusaika. (Immonen & Lindgren 2009, 49.)

Jos luovutettu omaisuus on saatu osituksessa, omistusaika ja hankintameno lasketaan osittaisaantoa edeltäneestä saannosta. Osituksessa voi olla kysymys puolison tai puolisoitten kuoltua toimitettavasta jäämistöosituksista tai eron jälkeisestä avioero-osituksista. Ositus voi antaa paljon mahdollisuuksia verosuunnitteluun. (Engblom & Lakari 2009, 63.)

Seuraavassa KHO:n tapauksessa käsitellään hallintaoikeuden vaikutusta kiinteistön hankintamenuon. Sitä tulkitsemalla voidaan tulla siihen lopputulokseen, että hallintaoikeus ei vaikuta yrityksen hankintamenuon, vaan hankintamenuon käytetään yrityksen käypää arvoa. Hallintaoikeutta käsitellään verotuksessa siis samalla tavalla kuin sukupolvenvaihdoshuojennuksia.

Korkeimman hallinto-oikeuden tapaus 1998/1225 vuodelta 1994

Tuloverolain 47 §:n 1 momentin mukaan vastikkeetta saadun omaisuuden hankintamenuksi katsotaan perintö- ja lahjaverotuksessa käytetty verotusarvo. Perintö- ja lahjaverolain 9 §:n 2 ja 3 momentissa luetellaan eriä, jotka saadaan perintöverotusta toimitettaessa lukea perinnön arvon vähennykseksi. Perinnön arvosta saadaan muun ohella vähentää perinnönjättäjän puolison saaman perintökaaren 3 luvun 1a §:ssä tarkoitetun hallintaoikeuden arvo. Hallintaoikeuden arvo on perintöverotukseen liittyvä erillinen vähennyserä, joka otetaan huomioon perintöveroa laskettaessa ja vähennetään perilliselle tulevan omaisuuden arvosta eikä kiinteistön arvosta. Se ei vaikuta myöskään sen arvon vahvistamiseen, jota on pidettävä kiinteistön verotusarvona, minkä vuoksi hallintaoikeuden arvolla ei voitu pienentää kiinteistön hankintamenuon määrää verotettavaa luovutusvoittoa tuloverolain 45 ja 46 §:n mukaan vahvistettaessa.

2.3.4 Omaisuuden myynti lahjanluontoisella kaupalla

Tuloverolain 47 §:n 5 momentissa todetaan, että jos omaisuus on luovutettu käypää arvoa alempaan hintaan siten, että kysymys on perintö- ja lahjaverolain 18 §:n 3 momentissa tarkoitusta lahjanluontoisesta kaupasta, luovutus jaetaan maksetun hinnan ja käyvän arvon suhteen perusteella vastikkeelliseen ja vastikkeettomaan osaan. Vastikkeellisesti luovutetun osuuden hankintamenuksi katsotaan siihen kohdistuva osa omaisuuden hankintamenuosta. Tuloverolain 18 §:n 3 momentin mukaan ostajan saama alennus katsotaan myyjältä saaduksi lahjaksi, mikäli kauppahinta on enintään kolme neljännestä käyvästä hinnasta. (TVL 47§.)

Säännös aiheuttaa sen, että mikäli myyjä on antanut alennusta kauppahinnasta niin paljon, että alennus verotetaan ostajan saamana lahjana myyjältä, syntyy myös myyjälle hypoteettista luovutusvoittoa. Sukupolvenvaihdos tilanteissa on kuitenkin mahdollisuus antaa enemmän alennusta, mikäli sukupolvenhuojennuksen edellytykset täyttyvät. (Engblom & Lakari 2009, 65.)

Esimerkki lahjaluontoisesta kaupasta:

Isä on ostanut kiinteistön josta hän on maksanut kauppahetkellä 50 000 €. Kiinteistön käypä arvo tällä hetkellä on 100 000 €. Hän myy kiinteistön pojalleen 50 000 eurolla, eli samalla hinnalla kuin hän itse on ostanut kiinteistön.

Pojan katsotaan tällöin saaneen isältään 50 000 euron (100 000 €-50 000 €) arvoisen lahjan. Isän luovutusvoittoverotuksessa luovutus jaetaan vastikkeelliseen ja vastikkeettomaan osaan. Saatu kauppahinta on ½ käyvistä hinnasta (50 000 €/100 000 €), jolloin verovirasto katsoo, että puolet yrityksestä on luovutettu vastikkeellisesti ja puolet vastikkeetta. Tämän takia isä saa hyödyntää vain puolet kiinteistön todellisesta hankintamenosta eli 25 000 € (50 000 € *1/2). Niinpä isän verotuslaskelma näyttää hänen saaneen luovutusvoittoa 25 000 € (50 000 €-25 000 €)

2.3.5 Luovutusvoiton verovuosi

Luovutusvoitto katsotaan sen verovuoden tuloksi, jolloin sitova kauppasopimus tehdään. Kauppahinnan tilitysajankohdalla ei siis ole merkitystä. Luovutusvoiton verovuosi kannattaa ottaa huomioon annettaessa maksuaikaa, jotta on mahdollista selviytyä maksettavista veroista. Maksamatta jääneelle kauppahinnalle on myös hyvä vaatia jonkinlaista korkoa. (Verohallituksen ohje 2004, 7.)

Verot toimitetaan kultakin verovuodelta normaalisti vasta seuraavana vuonna. Esimerkiksi vuonna 2009 myyty osakeyhtiön osakekanta ilmoitetaan 2009 vuoden veroilmoituksessa vuonna 2010. Mikäli yrityskaupan ennakkomaksut eivät riitä kattamaan lopullisia veroja, myyjä maksaa jäännösveroja joulukuussa 2010 ja helmikuussa 2011. Jäännösveroista joutuu maksamaan korkoa. Tämän vuoksi on usein järkevintä maksaa ennakontäydennystä. Korkokuluilta vältytään, mikäli ennakontäydennys on suoritettu verovuotta seuraavan vuoden tammikuun 31. päivään mennessä. (Lakari 2009, 18 - 19.)

2.3.6 Varainsiirtoverotus

Osakeyhtiön osakkeiden myynnissä on kyse arvopapereiden vastikkeellisesta luovutuksesta. Tällöin arvopapereiden ostajan täytyy suorittaa 1.6 prosentin varainsiirtovero kauppahinnasta. Vero on maksettava oma-aloitteisesti ja varainsiirtoveroa koskeva laskelma ja kuitti on käytävä näyttämässä kotikunnan verotoimistossa viimeistään kahden kuukauden kuluttua yrityskauppakirjan tekemisestä.

Omistusoikeudella tai kauppahinnan maksulla ei ole merkitystä varainsiirtoveron suorituksen ajankohtaan. (Verohallituksen ohje 2004, 12.)

2.4 Luovutusvoittoverotus, kun myyjänä yhtiö

Sukupolvenvaihdos on mahdollista suorittaa myös siten, että osakeyhtiö myy ainoastaan liike-toimintansa ja osakeyhtiön osakkeet jäävät nykyiselle omistajalle. Tämän jälkeen luopujan tulee löytää mahdollisimman kannattava keino siirtää yrityksen varat itselleen ja mahdollisesti purkaa yhtiö. Varojen siirtäminen osakeyhtiöstä tapahtuu tällaisessa tilanteessa osinkoina. Osakkeenomistaja etsii mielestään kohtuullisen leikkauspisteen osinkoverotuksen ja purkuvoiton välille. Osakkeenomistajan ollessa luonnollinen henkilö purkuvoitto verotetaan pääomatulona. (Lakari, 106.)

Luonnollisen henkilön saama osinko listaamattomasta yhtiöstä on verovapaata, jos se ei ylitä osakkeiden matemaattisesta arvosta laskettua 9 %:n vuotuista tuottoa. Verovapaita osinkoja osakas voi saada enimmillään 90 000 € vuodessa. Tämän ylimenevältä osalta 70 % on veronalaista pääomatuloa ja loput 30 % verovapaata tuloa. Mikäli kuitenkin osingon määrä ylittää matemaattiselle arvolle lasketun 9 %:n tuoton ylimenevä osa katsotaan 70 %:n osalta ansiotuloksi ja 30 %:n osalta verovapaaksi tuloksi. (TVL 33§.)

2.4.1 Substanssikauppa eli liiketoimintakauppa

Ostajan ollessa kiinnostunut vain tietyistä liiketoiminta-alueista yrityksessä, voidaan koko yrityksen myynnin sijasta tehdä vain liiketoiminta- eli substanssikauppa. Myyntitulo substanssikaupassa ei tulo omistajalle, vaan se verotetaan yrityksen tulona. (Lakari 2009, 10.)

Voittoa myynnistä tulee siltä osin, kun kauppahinta ylittää kaupalla siirtyneiden tase-erien poistamattoman hankintamenon. Kauppakirjan on syytä olla erittäin tarkka, jotta yrityksen taseesta olisi mahdollisimman helppo kerätä kauppaan kuuluvat erät. Kauppakirjan ollessa riittävän tarkka, on myös ostajan helppo tehdä poistot hankkimastaan käyttöomaisuudesta. Hankintamenoa, jota ei voida kohdentaa tietyille tase-erille, kutsutaan liike-arvoksi eli goodwill-arvoksi. Se voidaan poistaa seuraavien 5-10 vuoden aikana verotuksessa tasapoistoina. (Immonen & Lindgren 2009, 77 - 78.)

Substanssikaupan hyöty ostajalle verrattuna osakekauppaan on siinä, että hän voi tehdä kalustosta, liikearvosta sekä muusta omaisuudesta poistoja seuraavina vuosina kirjanpidossa ja verotuksessa. Osakkeista ei niin ikään ole mahdollisuutta tehdä poistoja. Myyjä voi hyötyä tilanteesta, sillä hän saattaa hyötyä mahdollisesta käyttöomaisuusosakkeiden verovapaasta myynnistä. (Lakari 2009, 11.)

2.4.2 Käyttöomaisuusosakkeet

Käyttöomaisuusosakkeet on mahdollista luovuttaa verovapaasti. Pääomasijoitustoimintaa harjoittava osakeyhtiö, osuuskunta, säästöpankki tai keskinäinen vakuutusyhtiö eivät voi myydä käyttöomaisuusosakkeita verovapaasti. Verotuksen symmetriavaatimuksen mukaisesti verovapaus edellyttää luovutustappioiden vähennyskeltomuutta. Niistä ei ole myöskään mahdollista tehdä arvonalentumispoistoja eikä vähentää purkutappioita. (EVL 6 §.)

”Käyttöomaisuutta ovat elinkeinossa pysyvään käyttöön tarkoitettut maa-alueet, arvopaperit, rakennukset, koneet, kalustot ja muut esineet, patentit ja muut erikseen luovutettavissa olevat aineettomat oikeudet sekä soran- ja hiekanottoaikat, kaivokset, kivilouhokset, turvesuot ja muut sellaiset hyödykkeet. Maa-alueet, arvopaperit ja muut sellaiset hyödykkeet ovat kulumatonta käyttöomaisuutta.” (EVL 12 §.)

Verovapaus koskee ainoastaan käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutuksia. Mikäli osakkeet kuuluvat vaihto- tai rahoitusomaisuuteen niitä ei ole mahdollista myydä ilman vero-seuraamuksia. Mikäli tytäryhtiön osakkeet kuuluvat käyttöomaisuusosakkeisiin, on pystyttävä osoittamaan tytäryhtiön vaikutus toimintaedellytyksiin, sekä selkeä liiketoiminnallinen yhteys emoyritykseen. (Engblom & Lakari 2009, 71.)

Verovapaus edellyttää, että emoyhtiöllä on jonkinlaista aktiivista toimintaa. Luonnollisten henkilöiden omistamia holding-yhtiöitä ei pidetä elinkeinotoimintaa harjoittavina yhtiöinä. Luovutuksen kohteena voi olla ainoastaan osakeyhtiön osakkeita. Verovapaus ei siis koske osuuskuntien tai henkilöyhtiöiden osuuksien luovutuksia. Verovapaus edellyttää myös, että osakkeiden omistusaika on ollut vähintään vuosi ja omistusosuus on oltava vähintään 10 % luovutuksen kohteena olevan yhtiön osakepääomasta. Luovutuksen kohde ei myöskään saa olla kiinteistöyhtiö. (Engblom & Lakari 2009, 71 - 72; EVL 6§.)

2.4.3 Luovutus- sekä purkutappio

Verotuksessa pätee sääntö, että mikäli luovutusvoitto on verovapaa, luovutustappio on vähennyskeltoton. Jos osakkeita ei ole omistettu yli vuoden ajan, on tappio vähennyskelpoinen. Vähennyskelpoisesta luovutustappiosta on vähennettävä osingot, konserniavustukset ja muut vastaavat erät, jotka myytävä yhtiö on jakanut myyjä yhtiölle. Myytävät osakkeet ovat vähennyskelpoisia kunhan ne kuuluvat vaihto-, rahoitus- tai sijoitusomaisuuteen. (Engblom & Lakari 2009, 78.)

Käyttöomaisuusosakkeiden luovutustappio voidaan vähentää ainoastaan käyttöomaisuusosakkeiden myynnistä saaduista veronalaisista luovutusvoitoista, tappion syntymisvuonna tai viiden seuraavan vuoden aikana. (Engblom & Lakari 2009, 78.)

Purkutappio jaksetaan enintään kymmenen vuoden aikana liikearvona (EVL 24 §). Tilanteissa, jossa osakkeet olisi ollut mahdollista luovuttaa verovapaasti, purkutappio ei ole vähennyskelpoinen. Purkutappio ei ole myöskään vähennyskelpoinen tilanteissa, joissa osakkeet eivät ole verovapaita sen vuoksi, että ne ovat omistettu alle vuoden ajan. (EVL 6 b §)

2.5 Huojennukset sukupolvenvaihdostilanteissa

2.5.1 Huojennukset myyjälle

Myyjän saama luovutusvoitto saattaa olla kokonaan verovapaa, mikäli yritys tai riittävän suuri osa siitä myydään riittävän läheiselle sukulaiselle ja myyjä on ennen myyntiä omistanut yrityksen tarpeeksi pitkään. Sukupolvenvaihdoshuojennuksen edellytykset on määritelty tuloverolain 48 §:ssä. Ostajan tulee olla myyjän

- lapsi, joko yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa
- lapsen rintaperillinen, joko yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa
- sisar, veli, sisar- tai velipuoli

Lapsena pidetään Verohallituksen tulkinnan mukaan myös ottolasta ja puolison lasta (TVL 8.2 §). Puolisoiksi katsotaan myös avopuolisot, joilla on tai on ollut yhteinen lapsi (TVL 7 §). (Verohallituksen ohje 2004, 8.)

Verovapaus huojennuksen edellytyksenä on myös, että myyjä on omistanut luovutuksen kohteena olevan yrityksen tai sen osan ainakin 10 vuotta. Mikäli myyjä ei ole omistanut yritystä yli kymmentä vuotta, mutta on saanut sen vastikkeettomasti perintönä tai lahjana, otetaan laskennassa myös huomioon edellisen omistajan omistusaika. Verovapauden edellytyksenä on myös, että luovutettavien osakeyhtiön osakkeiden on oikeutettava vähintään 10 prosentin omistukseen luovutettavasta yhtiöstä. (TVL 48§.)

Mikäli luovutuksensaaja luovuttaa ostamansa yrityksen tai sen osan edelleen ennen kuin 5 vuotta on kulunut hänen saannostaan, vähennetään hänen luovutusvoittoaan laskettaessa hankintamenosta se veronalaisen luovutusvoiton määrä, jota ei ole pidetty hänen saantomiehensä tulona. (TVL 48 §.)

Esimerkki karensiajasta:

Isä on myynyt pojalleen yrityksensä. Hän ei ole maksanut luovutusvoitosta veroa sukupolvenvaihdoshuojennus säännöksen nojalla. Poika realisoi yrityksen, kun neljä vuotta luovutuksesta on kulunut. Poika joutuu maksamaan veroa, jolta hänen isänsä on välttynyt. Mikäli kaupanteokopäivästä olisi kulunut yli viisi vuotta, pojan ei olisi tarvinnut maksaa isänsä veroja.

2.5.2 Huojennukset jatkajalle

Sukupolvenvaihdostilanteissa lahjaluontoisesta kaupasta on mahdollisuus antaa enemmän huojennusta kuin normaalitilanteessa. Sukupolvenvaihdoshuojennuksen edellytysten täytyessä riittää, että kauppahinta on yli puolet yrityksen tai sen osan käyvästä arvosta. Mikäli kauppahinta on yli 50 % käyvästä arvosta, ei alennusta veroteta ostajan myyjältä saamana lahjana. Vaatimus on aina esitettävä ennen verotuksen toimittamista. (Verohallituksen ohje 2004, 19; PerVL 55§.)

Mikäli omaisuus saadaan lahjana tai vastiketta maksetaan enintään puolet käyvästä arvosta, on mahdollista, että verot voidaan maksaa vertailuarvon mukaan. Sukupolvenvaihdos tilanteissa edellytyksien täytyessä, vero määrätään 40 prosentin mukaan yrityksen vertailuarvosta. Eli lahjansaaja hyötyy sitä enemmän, mitä suurempi ero vertailuarvon ja käyvän arvon välillä on. Huojennusvaatimus on esitettävä ennen kuin lahjaverotus toimitetaan. (PerVL 55§.)

Korkeimman hallinto-oikeuden tapaus 1986/586

Verovelvolliset eivät ennen perintöverotuksen toimittamista olleet esittäneet vaatimusta perintö- ja lahjaverolain 63 a §:n huojennussäännösten soveltamisesta. Vaatimusta ei voitu esittää enää lääninoikeudessa.

Huojennuksen laskutapa on esitetty PerVL 55 §:ssä melko monimutkaisesti. Huojennus kuitenkin rakentuu ajatukselle, jossa varat arvostetaan käyvän arvon sijaan 40 prosenttiin varojen arvostamislain perusteiden mukaan. Huojennussäännöstä soveltaessa tulee laskea kaksi erotusta, joista pienempi jätetään maksuun panematta. Ensimmäinen erotus saadaan kun vähennetään PerVL:n mukaisesta verosta vero, joka lasketaan kun varat arvostetaan varojen arvostamislain mukaan 40 prosenttiin verovelvollisuuden edeltäneeltä vuodelta toimitettavassa tai toimitetun tuloverotuksen mukaan. Toinen erotus saadaan kun PerVL:n mukaisesta verosta vähennetään PerVL:n mukainen 850 € huojennus. Lopuksi erotuksista pienempi vähennetään PerVL:n mukaisesta maksuunpantavasta verosta, jolloin saadaan uusi maksuunpantava vero. (Immonen & Lindgren 2009, 175-176.)

Esimerkki jatkajan huojennuksista:

Isä lahjoittaa pojalleen 200 000 euron arvoisen yhtiön osakekannan. Osakekannan arvo on 60 000 €, kun se on arvostettu 40 prosenttiin vertailuarvosta.

Erotus 1

Lahjavero 200 000 €	23 800 €
Lahjavero 60 000 €	5 610 €
	18 190 €

Erotus 2

Lahjavero 200 000 €	23 800 €
PerVL huojennus	850 €
	22 950 €

Erotuksista pienempi vähennetään maksuunpantavan veron määrästä, jolloin maksuunpantavan veron määräksi saadaan

Lahjavero 200 000 €	23 800 €
Erotus 1	18 190 €
Maksuunpantava vero	5 610 €

Kun yritys tai sen osa saadaan perintönä lakisääteisen perimysjärjestyksen tai testamentin kautta, voi luovutuksensaaja saada samanlaisen huojennuksen kuin omaisuus olisi saatu lahjana. Vaatimus huojennuksesta on esitettävä ennen perintöverotuksen toimittamista. (Engblom & Lakari 2009, 85.)

Maksettaville veroille on mahdollista saada maksuaikaetua, mikäli maksettava vero on yli 1 700 €. Tätä pienemmät verot kuuluu maksaa normaaliin tapaan. Vero joka on saanut maksuaikaetua huojennuksen, maksetaan vähintään 850 euron suuruisina vuotuiserinä enintään viiden vuoden aikana. Pidennetyltä maksuajalta ei peritä korkoa. Tätä huojennusta kannattaa siis aina vaatia, mikäli edellytykset täyttyvät. (PerLV 56 §.)

Perintö-lahjaverolain mukaisten verohuojennusten saaminen ei edellytä sukulaissuhdetta luovuttajan ja luovutuksensaajan välillä. Luovutusvoiton verovapaus edellyttää kuitenkin riittävän läheistä sukulaissuhdetta. (TVL 48 §.)

Sukupolvenvaihdoshuojennuksen saaminen edellyttää, että lahjan tai perinnön kohteena on yritys tai sen osa. Yrityksen osalla tarkoitetaan vähintään yhtä kymmenesosaa yrityksen omistamiseen oikeuttavista osakkeista ja osuuksista (PerVL 57 §). Kymmenesosan vaatimus tarkoittaa kutakin luovutusta erikseen. Ei siis ole riittävää mikäli äiti ja isä lahjoittavat lapselleen kumpikin 5 % osakeyhtiön osakekannasta. Yhden lahjan on siis käsitettävä vähintään 10 % yhtiön osakekannasta. (Immonen & Lindgren 2009, 159 - 160.)

Huojennuksen saamisen edellytyksenä on myös se, että luovutuksensaaja jatkaa yritystoimintaa kyseisessä yrityksessä. Jatkamisella tarkoitetaan yleensä henkilökohtaista työpanosta. Toiminnan jatkamisena voidaan myös pitää päätösvallankäyttöä yrityksen hallituksessa tai toimitusjohtajana. (Lakari, 32 - 33.)

Jos lahjanantaja pidättää itsellään elinikäisen käyttö- ja hallintaoikeuden lahjana olevaan kohteeseen, saatetaan verotuksessa katsoa, ettei lahjansaajalla ole edellytyksiä jatkaa yritystoiminnan harjoittamista. Tästä johtuen on kannattavaa tehdä verovirastolle ennakkoratkaisuhakemus, jotta säästyään ikäviltä yllätyksiltä. (Lakari, 33.)

Mikäli verovelvollinen luovuttaa pääosan yrityksestä tai sen osasta, josta on myönnetty huojennus, ennen kuin viisi vuotta on kulunut perintö- ja lahjaverotuksen toimittamispäivästä, hänen maksettavakseen pannaan huojennussäännöksen nojalla maksuun panematta jätetty vero korotettuna 20 prosentilla (PerVL 55§). Ilmoitus tällaisesta luovutuksesta on tehtävä verovirastolle kolmen kuukauden kuluessa omaisuuden luovuttamisesta. Myös maksuaikaetua koskee samanlainen karenssisäännös. Säännöksen mukaan, verovelvollisen luovuttaessa pääosan yrityksestä tai sen osasta, verovirasto määrää kaikki tällöin maksamatta olevat maksuerät maksettavaksi seuraavan kantoerän yhteydessä.

Karenssiajan säännökset ovat niin ankaria, että huojennusta ei ole järkevää vaatia, ellei yritystoimintaa todella aiota jatkaa ainakin seuraavat viisi vuotta. (Immonen & Lindgren 2009, 183; PerVL 55§ - 56§.)

Säännös tulee sovellettavaksi, mikäli yrityksestä luovutetaan pääosa. Vallitsevan tulkinnan mukaan pääosa tarkoittaa yli puolta yrityksen osakkeista. Tämän johdosta yrityksestä on mahdollista luovuttaa pieni osa jopa karenssiaikana. Karenssisäännös ei päde kuitenkaan tilanteissa, joissa liiketoiminta päättyy yrityksen konkurssiin tai tilanteissa joissa liiketoiminta lopetetaan kannattamattomana. Karenssiajan laskeminen aloitetaan vasta perintö- ja lahjaverotuksen toimittamispäivästä. Huomioitavaa on että, verotus saattaa olla toimitettu vasta useita kuukausia saannon jälkeen. (Immonen & Lindgren 2009, 183 - 184.)

Seuraavassa KHO:n tapauksessa on arvioitu onko verovelvollinen luovuttanut pääosan yrityksestä. Vaikka tässä tapauksessa ei katsottu niin tapahtuneen, vastaavanlaisissa tilanteissa on syytä olla erittäin varovainen ja pyytää verottajan kantaa tilanteeseen ennen muutosten tekemistä.

Korkeimman hallinto-oikeuden tapaus 1993 B 538

*Verovelvollinen oli saanut perintö- ja lahjaverolain 63 a ja 63 b §:n mukaisen veronhuojennuksen ja veron maksuajan pidennyksen, kun hän oli ilmoittanut jatkavansa yhdessä sisarus-
tensa kanssa perimänsä osakeyhtiömuotoisen yrityksen toimintaa. Perityn yhtiön nimi oli sittemmin muutettu ja yhtiö oli purettu, jolloin perinnönsaaja oli saanut jako-osuuden yhtiön omistamaan kiinteistöön ja yhtiön noin 11 miljoonan markan rahoitusomaisuuden. Perityn yhtiön liiketoiminta ja osa sen omistamasta kiinteistöstä oli myyty verovelvollisen yhdessä puolisonsa kanssa omistamille kahdelle uudelle osakeyhtiölle, joista toinen jatkoi perityn yhtiön toimintaa tämän nimellä. Verovelvollisen ei katsottu luovuttaneen pääosaa yrityksestä siten kuin perintö- ja lahjaverolain 63 a §:n 3 momentissa ja 63 b §:n 3 momentissa tarkoitetaan eikä hän menettänyt saamaansa veronhuojennusta.*

2.6 Oman pääoman järjestelyt ennen sukupolvenvaihdosta

Yrityskauppa voidaan rahoittaa omien osakkeiden ostolla. Tällöin on kuitenkin syytä olla tarkkana, että kaikki menee yhtiöoikeudellisesti ja verotuksellisesti lain mukaan. Yrityksen ostaessa omia osakkeita sen arvo pienenee. Omien osakkeiden ostaminen rinnastetaan varojenjako yrityksestä. Yleensä sukupolvenvaihdos tapahtuu yhtiöissä joissa on enimmillään vain muutama omistaja. Asioista on tällöin suhteellisen helppo sopia yksimielisesti, eikä OYL: n osakkaita suojaavia säännöksiä tarvitse miettiä. (Verohallituksen ohje 2004, 23.)

2.6.1 Omien osakkeiden hankinta ja pääoman palauttaminen

Varojenjako yrityksestä on perustuttava vahvistettuun tilinpäätökseen. Tilinpäätös voi olla joko edellinen vahvistettu tilinpäätös tai välitilinpäätös. Välitilinpäätöksen kanssa on toimitettava samoin kuin normaalin tilinpäätöksen kanssa, jotta se olisi pätevä. Välitilinpäätöksen avulla voidaan saada lisää vapaata pääomaa, mikäli yritys on tuottanut voittoa tilikauden alussa. (Engblom & Lakari 2009, 92.)

Osakeyhtiölain mukaan varoja jaettaessa tulee tehdä tasetesti ja maksukykytesti. Tasetestissä otetaan huomioon ylhäältä sidotun ja vapaan pääoman määrä. Maksukykytestissä tulee ottaa huomioon varojen jaon vaikutus yhtiön tulevaan maksukykyyn. (OYL 14 luku.) Maksukyky tulee arvioida niin lähellä jakopäätöstä kun se on vaan mahdollista.

On erittäin tärkeää ottaa myös huomioon asiat, jotka ovat tapahtuneet tilipäätöksen jälkeen. Arvioitaessa maksukykyä täytyy katsoa myös tulevaisuuteen. Maksukyky voi kokea kolauksen velkojen erääntyessä taikka rahoitusmahdollisuuksien heikentyessä. Omien osakkeiden hankinta toteutetaan yleensä vapaalla pääomalla. Omia osakkeita on myös kuitenkin mahdollista hankkia sidotulla pääomalla, mutta silloin täytyy ottaa huomioon velkojiensuojamenettely, joka kestää lyhimmilläänkin 3,5 kuukautta. (Engblom & Lakari 2009, 92 - 93.)

Yksityinen osakeyhtiö ei saa hankkia kaikkia omia osakkeita itselleen. Ulkona on aina oltava vähintään yksi osake. Omilla osakkeilla ei ole ääni tai osinko-oikeutta, mikäli ne ovat yhtiön hallussa. Osakkaan saama kauppahinta verotetaan luovutusvoittosäännösten mukaan. (OYL 15§.) Omien osakkeiden hankinnasta kuuluu maksaa varainsiirtovero (VSVL 15§). Yhtiön hankkiessa omia osakkeita verotuksessa ei voida soveltaa TVL 48 §:n verovapaata luovutusta. Tällaisessa tilanteessa on kuitenkin mahdollista soveltaa perintö- ja lahjaverolain 55 §:n mukaista huojennussäännöstä.

Yhtiön arvoa voidaan myös laskea palauttamalla osakkaille yhtiöön sijoitettuja varoja. Varoja voidaan jakaa vapaan ja sidotun pääoman rahastoista. Tällöin osakkaiden osakeomistuksessa ei tapahdu muutoksia. Sidottua pääomaa jaettaessa on käytävä läpi velkojiensuojamenettely. Aina kun yhtiöstä palautetaan pääomaa, on myös tehtävä tase- ja maksukykytesti. (Engblom & Lakari 2009, 97.)

Peitellyllä osingolla tarkoitetaan etuutta, jonka osakeyhtiö antaa osakkaansa tai tämän omaisen hyväksi osakkuusaseman perusteella tavallisesta olennaisesti poikkeavan hinnoittelun johdosta tai vastikkeetta. Peitellyllä osingolla tarkoitetaan myös, omia osakkeita hankkimalla tai lunastamalla taikka osakepääomaa, vararahastoa tai ylikurssirahastoa alentamalla osingonjaosta menevän veron välttämiseksi jaettuja varoja. Jotta varojenjako ei katsottaisi peiteltyksi osingoksi, on pystyttävä esittämään verotuksesta riippumaton syy. (VML 29§.)

2.6.2 Osakeanti

Sukupolvenvaihdos tilanteissa voidaan käyttää suunnattua osakeantia. Tällöin käytännössä anti suunnataan suoraan jatkajalle. Suunnatulla annilla ei voida siirtää koko omistusta jatkajalle. Tämän jälkeen on siis tehtävä vielä erillinen luovutus. (Yrittäjä, kuka jatkaa työtesi? 2004, 11.)

Osakkeiden uusmerkinnässä on huomioitava osakkaiden yhdenvertaisuus. Osakeyhtiö voi jakaa joko uusia osakkeita tai sen hallussa olevia osakkeita. Osakeanti voidaan toteuttaa maksua vastaan taikka maksutta. Osakeannissa vanhoilla osakkailla on etuoikeus merkittäviin osakkeisiin siinä suhteessa kuin he omistavat yhtiön osakkeita.

Suunnattu osakeanti voidaan kuitenkin suorittaa, mikäli sille on taloudellisesti painava syy ja sille saadaan 2/3 ääntenemmistö yhtiökokouksessa (OYL 5 luku 27 §). Suunnattu anti voi olla maksuton vain, jos yhtiön kannalta ja sen kaikkien osakkeenomistajien etu huomioon ottaen sille on erityisen painava taloudellinen syy. (Verohallituksen ohje 2004, 26 - 27.)

Merkintähinta ei ole veronlaista tuloa yritykselle (EVL 6 §). Alihintainen merkintä saattaa aiheuttaa merkitsijälle lahjaveroseuraamuksia. Tappioiden vähennysoikeus saatetaan menettää, mikäli yrityksen omistus muuttuu yli 50 prosenttia, eikä verovirasto ole myöntänyt poikkeuslupaa. Sukupolvenvaihdostilanteissa suunnatussa osakeannissa muut yrityksen osakkaat luopuvat oikeudestaan merkitä uusia osakkeita. Tällöin merkitsijästä tulee yrityksen osakas tai hänen aiempi osuus yrityksestä kasvaa. Verotuksellisesti osakemerkinnästä luopumista sekä toiminnan jatkajan tekemää uusmerkintää käsitellään lähtökohtaisesti samoin kuin osakkeiden tai yritysvarallisuuden luovutusta suoraan jatkajana olevalle osakkaalle. (Verohallituksen ohje 2004, 28.)

Tilanteissa joissa osakkeenomistaja on luovuttanut merkintäoikeutensa jatkajalle, katsotaan merkintäoikeuksien arvoksi käyvän arvon ja merkintähinnan ero. Mikäli jatkajan suorittama vastike on enintään 75 % osakkeiden käyvästä arvosta, katsotaan käyvän arvon ja vastikkeen välinen erotus lahjaksi. (PerVL 18.3 §.) Niiden osakkaiden joiden omistuksen arvo alentuu osakeannissa, tulkitaan lahjan antajiksi. Vaikka lahjan antajia olisi useimpiakin, niin lahjan katsotaan tulleen läheisintä sukua olevalta luovuttajalta. (Verohallituksen ohje 2004, 27.)

Lahjaveron huojennus edellyttää, että lahjansaaja merkitsee vähintään 10 % yrityksen omistamiseen oikeuttavista osakkeista (PerVL 57 §). Lahjaverolta vältytään, mikäli merkintähinta on yli 50 % osakkeiden käyvästä arvosta (PerVL 55.3 §).

2.7 Yritysjärjestelyt

Yritysjärjestelyissä EVL:n säännökset ovat usein keskeisemmässä asemassa kuin OYL:n säännökset, sillä ne ovat paljon suppeammat ja rajoittavammat. Yritysjärjestelyitä tehdessä on tärkeä selvittää, että kysymyksessä on EVL:n mukainen jakautuminen ja että toimenpiteeseen ei sovelleta veronkiertonormia. (EVL 52 §.) Sukupolvenvaihdostilanteissa verottaja katsoo kuitenkin usein, että yritysjärjestelyjä ei ole tehty veronkiertämiseksi. (Lakari 2009, 65.)

2.7.1 Apyhtiön käyttäminen

Yrityskauppa tilanteissa on yleistä, että toiminnan jatkaja perustaa oman yrityksen ja ostaa sukupolvenvaihdoksen kohteena olevan yhtiön osakkeet uuden yhtiön nimiin.

Kaupan jälkeen ostettu yritys joko puretaan tai fuusioidaan osakekannan ostaneeseen yhtiöön. (Verohallituksen ohje 2004, 41.) Kun käytetään apuyhtiötä, on otettava huomioon, että tuloverolain sukupolvenvaihdoshuojennukset menetetään, sillä ostaja on yhtiö eikä myyjän sukulainen (TVL 48 §).

Apuyhtiön maksaessa omaisuudesta enintään 75 % omaisuuden käyvästä arvosta, saatetaan käyvän arvon ja vastikkeen välinen erotus katsoa lahjaksi (PerVL 18.3 §). Lahjaveroa ei määrätä omaisuuden hankkineelle yhtiölle vaan sen osakkaalle, jonka hyväksi omaisuuden katsotaan siirtyneen. Mikäli luopuvia osakkaita ja lahjansaajia on useita, niin omaisuuden katsotaan tulevan ensisijaisesti läheisempää sukua olevalta luovuttajalta. Tällöin vero määrätään ensisijaisesti alhaisemman veroluokan mukaan. Luovutettavista osakkeista tulee suorittaa varainsiirtovero, sillä sen katsotaan olevan normaali varainsiirtoveron alainen arvopaperiluovutus. (Verohallituksen ohje, 42.)

2.7.2 Sulautuminen

Sulautumisen verokohtelua säännellään EVL 52 a ja b §:ssä ja TVL 28 §:ssä. Sulautumisia on neljää eri tyyppiä: absorptiosulautumisia (tavallinen), kombinaatiosulautumisia, tytäryhtiösulautumisia ja kolmikantafuusioita. Sulautuminen voi olla hyvä vaihtoehto yrityskaupalle, jos halutaan siirtää osakeyhtiön omistus toiselle osakeyhtiölle. Sulautuva yhtiö sulautuu toiseen yhtiöön ja sulautuvan yhtiön osakkaat saavat luovutettujen osakkeiden tilalle vastaanottavan yrityksen osakkeita. Sulautuva yhtiö purkaantuu, mutta se ei silti aiheuta minkäänlaisia vero-seuraamuksia, sillä yhtiön varat siirtyvät jatkavaan yritykseen jatkuvuusperiaatetta noudattaen. (Lakari 2009, 66 - 67.)

Sulautumista voi harkita vaihtoehdoksi silloin kuin luovuttajalla ei ole kiireellistä rahantarvetta. Sulautumisen etuna voidaan pitää yhtiön varojen, velkojen ja varausten verotuksen menojäännösten jatkuvuutta. Sulautumisessa osakkeiden hankintameno ja -aika pysyvät ennallaan tulevaa luovutusta varten, mikäli kaikki on toteutettu EVL 52 a ja b §:n mukaisesti. (Lakari 2009, 74 - 75.)

2.7.3 Jakautuminen

Jakautumisen seurauksena osakeyhtiön varat ja velat siirtyvät vähintään yhdelle yhtiölle, joko osittain tai kokonaan. Jakautumisen jälkeen yhtiö purkaantuu. Jakautuneen yrityksen omistajat saavat jakautumisvastikkeena vastaanottavalta yritykseltä uusia liikkeelle laskemia tai yhtiön hallussa olevia osakkeita.

Vastike voi olla myös rahaa tai muita osakkeita, mutta niistä seuraa usein verotuksellisia seurauksia. (Immonen & Lindgren 2009, 272 - 273.)

Jakautuminen voi olla vaihtoehto silloin, kun halutaan siirtää vain osa yrityksen toiminnasta tai halutaan esimerkiksi jättää yhtiön omistama kiinteistö omaksi yhtiökseen (Yrittäjä, kuka jatkaa työtäsi 2004, 11). Jakautuminen voi olla myös järkevä toimenpide, jos yrityksessä on paljon toiminnan kannalta tarpeetonta varallisuutta. Rungas varallisuus nostaa turhaan yrityksen arvoa ja sitä kautta yrityksen hintaa. Tällaisissa tapauksissa saattaa olla viisainta, muokata yritys jatkamisen kannalta parempaan muotoon. Tarpeeton omaisuus siirretään omaan yhtiönsä ja lopullinen sukupolvenvaihdos toteutetaan luovuttamalla jatkajalle vain sen yhtiön osakkeet, jotka sisältävät varsinaisen liiketoiminnan. (Immonen & Lindgren 2009, 270 - 271.)

2.7.4 Liiketoimintasiirto

Liiketoimintasiirrossa luovuttava osakeyhtiö luovuttaa vähintään yhteen liiketoimintakokonaisuuteen kuuluvat varat, velat ja varaukset toiselle yhtiöllä. Luovuttava yhtiö saa vastaanotavalta yhtiöltä vastineeksi joko sen hallussa olevia omia osakkeita tai sen liikkeelle laskemia uusia osakkeita. Liiketoiminta siirto on hyvä vaihtoehto liiketoimintakaupalle, sillä se on veroneutraali. (Lakari 2009, 79 - 80.)

Liiketoimintasiirto aiheuttaa kuitenkin usein konsernisuhteen, sillä osakkeet maksetaan usein toisen yhtiön osakkeilla. Osakkeita ei voi maksaa rahalla eli siirto tapahtuu apporttisijoituksella. Liiketoimintasiirrolla ei voi siis luovuttaa yksittäistä kiinteistöä, sillä luovutettavan osan on aina muodostettava itsenäinen liiketoimintakokonaisuus. (Engblom & Lakari 2009, 183 - 185.)

2.7.5 Osakevaihto

Osakevaihto ei ole täysin veroneutraali, sillä varainsiirtovero tulee maksaa normaalisti käyvän arvon perusteella. Tuloverolaki ei kuitenkaan katso osakevaihtoa luovutuksena, jos vastikkeena ei käytetä rahaa. Osakevaihdossa osakeyhtiö hankkii toisesta yhtiöstä äänivallan tai lisää jo ollut äänivaltaa yrityksessä. Vaihdossa käytetään joko hankkivan yrityksen uusia liikkeelle laskemia osakkeita tai sen hallussa olevia omia osakkeita. Vastikkeena voidaan käyttää myös rahaa, mutta kuitenkin enintään 10 % vastikkeena annettujen osakkeiden nimellisarvosta. Nimellisarvon puuttuessa rahana voidaan maksaa 10 % osakkeita vastaavasta osakepääoman osuudesta. Osakevaihtoa voi harkita vaihtoehtona osakekaupalle. Rahan sijasta luovuttajat

saavat hankkivan yhtiön osakkeita. (TVL 45 §; Lakari 2009, 86 - 90.)

3. CASE: TILITOIMISTO OY

Case osuuden tiedot on saatu käytyjen haastattelujen, sekä tilinpäätöstietojen avulla. Haastatteluja on käyty niin luopujan kuin jatkajankin kanssa työn edetessä. Haastattelujen avulla osalliset ovat päässeet kertomaan toiveitaan ja mielipiteitään sukupolvenvaihdoksen toteuttamisesta.

Case yritys on pieni yhden henkilön tilitoimisto, joka toimii Uudellamaalla ja Pirkanmaalla. Asiakkaat ovat lähinnä ravintola- ja rakennusalan yrityksiä. Yritys on perustettu jo vuonna 1988. Kaikki yrityksen osakkeet ovat yrityksen perustajan Ossin nimissä. Ossi on 59-vuotias ja hän on miettinyt eläkkeelle jäämistä lähivuosina. Tilitoimiston toiminta oli hyvin pienimuotoista vuoteen 2002 asti, jonka jälkeen omistaja päätti ryhtyä kokopäiväiseksi tilitoimistoyrittäjäksi. Tämän jälkeen yritys lähti kovaan kasvuun ja kasvun odotetaan jatkuvan myös tulevinä vuosina. Yrityksen liikevaihto on noin 60 000 €, kasvua edellisen vuoden 45 000 € liikevaihtoon on siis 33 %.

Yrityksen omistajalla on hyviä suhteita ravintola-alalle, sillä hän on omistanut ja työskennellyt vuosia eri ravintola-alan yrityksissä. Tästä johtuen hän pystyy palvelemaan asiakkaitaan monipuolisesti ja antamaan asiantuntija-apua moniin asiakkaiden ongelmiin. Asiakassuhteista on kehittynyt vuosien varrella jopa ystävyysuhteita. Yrityksen tulevaisuus näyttää valoisalta, sillä hyvin hoidetut asiakassuhteet auttavat yritystä kasvamaan myös tulevaisuudessa asiakassuosituksien avulla. Tilitoimisto Oy on jakanut edellisiltä vuosilta osinkoa ja tulevaisuus näyttää vankalta, joten yritys tulee jakamaan osinkoa todennäköisesti myös tulevinä vuosina.

3.1 Sukupolvenvaihdoksen suunnittelu

Ossin perheeseen kuuluu vaimo Marjatta ja lapset Teemu ja Tuija. 23-vuotias Teemu opiskelee tällä hetkellä datanomiksi ja hän on ilmoittanut, että häntä ei kiinnosta tilitoimiston jatkaminen. 27-vuotias Tuija on jo valmistunut metsänhoitaja. Metsänhoidon opintojen ohella hän luki myös taloushallinnon opintoja kauppakorkeakoulusta. Hän toimiikin nykyään avustavissa tilintarkastustehtävissä. Tuija on kertonut olevansa halukas jatkamaan Ossin perustamaa tilitoimistoa.

Haastatteluissa Ossi kertoi, että mikäli yritys siirtyy perheen sisällä jatkajalle, hän ei halua yrityksestä täyttä maksua. Hän kokee, että tärkeintä sukupolvenvaihdoksen toteutuksessa on hänelle ja jatkajalle tulevat mahdollisimman pienet veroseuraamukset.

Vankkojen asiakassuhteiden ollessa tilitoimiston kilpailuetu, ei sitä tulisi menettää sukupolvenvaihdoksen yhteydessä. Taloushallinnon alalla asiakasyritysten ja tilitoimiston välillä tulee olla luottamusta. Asiakkaat haluavat olla varmoja, että heidän yrityksen kirjanpito ja luottamukselliset asiat hoidetaan ammattitaitoisesti. Sukupolvenvaihdoksen onnistumisen ja asiakassuhteiden jatkumisen kannalta on tärkeää, että Tuija tulee mukaan yrityksen toimintaan hyvissä ajoin ennen sukupolvenvaihdoksen toteutusta. Ossi on tuonut haastatteluissa ilmi, että hän on valmis toimimaan yrityksen ja Tuijan apuna vielä eläkkeelle jäädessään. Tästä johtuen yrityksen sukupolvenvaihdoksella on valoisa näkyminen. Tuija pääsee hiljalleen sisään yrityksen toimintaan, eikä Ossin tarvitse lopettaa töitään pikaisesti. Näin tapahtuessa muutos on myös asiakkaille huomaamaton, eivätkä he koe äkillistä muutosta ja vaihda tilitoimistoa.

3.2 Mahdolliset toimenpiteet ennen sukupolvenvaihdosta

Sukupolvenvaihdoksessa on syytä harkita avioehtosopimuksen tekemistä, koska Tuija on naimisissa. Sopimuksen avulla yritysvarallisuus on suojattu mahdolliselta avioerolta. Avioehtosopimukseen voi esimerkiksi laittaa pelkän yritysvarallisuuden. Jos esimerkiksi Ossi lahjoittaisi osakkeet Tuijalle ja tämän avioliitto päättyisi avioeroon, välttyään sopimuksen avulla varallisuuden siirtymisestä Tuijan aviomiehelle.

Tilitoimisto Oy:n oman pääoman järjestelyt ennen sukupolvenvaihdosta, eivät vaikuta kovin järkeviltä vaihtoehdoilta. Tämä johtuu siitä, että tällöin sukupolvenvaihdoshuojennuksia ei pystytä hyödyntämään. Mielestäni oman pääoman järjestelyistä olisi saatava selkeä hyöty, jotta niihin kannattaisi ryhtyä. Oman pääoman järjestelyt vaativat paljon työtä ja selvityksiä ennen kuin ne on mahdollista toteuttaa.

Omien osakkeiden hankinta tässä tapauksessa ei ole järkevää, koska Tuija ei omista Tilitoimisto Oy:n osakkeita. Se ei ole kuitenkaan pääsyy omien osakkeiden hankinnan kannattamattomuuteen. Kannattamattomuus johtuu lähinnä siitä, että yrityksen hankkiessa omia osakkeitaan, Ossi joutuisi maksamaan veroa saadusta luovutusvoitosta, koska sukupolvenvaihdoshuojennuksia ei tässä tapauksessa voida soveltaa. Pääoman palauttaminen takaisin yhtiöstä omistajalle on yksi oman pääoman järjestelyn vaihtoehdoista. Ossi ei ole kuitenkaan sijoittanut yritykseen juurikaan omaa rahaa, tästä syystä pääoman palauttamista ei kannata edes harkita.

Suunnattu osakeanti on ehkäärkevin oman pääoman järjestelyjen vaihtoehtoista. Tällöin uudet osakkeet on mahdollista kohdistaa suoraan jatkajalle. Suunnattu osakeanti voidaan toimittaa alihintaisena. Merkintähintaa ei katsota verotuksessa yrityksen tuloksi. Suunnatulla osakeannilla ei kuitenkaan saavutetaärkevää hyötyä. Suunnatun osakeannin jälkeen, Ossi omistaisi edelleen osan yrityksestä ja lopullinen luovutus tulisi kuitenkin tehdä jossain vaiheessa. Suunnattua osakeantia voidaan siis pitää tässä tapauksessa turhana välivaiheena.

Yritysjärjestelyistä ainoastaan jakautuminen voisi ollaärkevä, sukupolvenvaihdosta edeltävä toimenpide. Tilitoimisto Oy:n liiketoiminnan kannalta kiinteistö on tarpeetonta omaisuutta. Se muodostaa myös suuren osan yrityksen arvosta. Jakautuminen on veroneutraali tapa valmistella sukupolvenvaihdosta. Tällöin kiinteistö erotettaisiin omaksi yhtiökseen ja kauppahinta saataisiin pienemmäksi. Toisaalta tällöin sukupolvenvaihdoksen jälkeen kiinteistö olisi edelleen Ossin hallussa. Hän voisi vuokrata kiinteistöä tai purkaa yhtiön. Purkaminen aiheuttaisi kuitenkin veroseuraamuksia. Jakautuminen toisi hieman vastaavan lopputuloksen kuin edellä käsitelty liiketoimintakauppa. Tässä tapauksessa olisi kuitenkin mahdollisista käyttää hyväksi sukupolvenvaihdoshuojennuksia. Eikä roikkumaan jääneeseen yhtiöön jäisi niin paljon varoja. Jakautumista voidaan pitää tässä tapauksessaärkevämpänä kuin liiketoimintakauppa.

Muita yritysjärjestelyjä ei kannata käsitellä tarkemmin tässä tapauksessa, koska ne eivät ole potentiaalisia vaihtoehtoja ja ne koituisivat vain turhiksi välivaiheiksi. Myöskään apuyhtiön käyttäminen ei ole tässä tapauksessa viisasta, sillä Ossi ja Tuija ovat oikeutettuja sukupolvenvaihdoshuojennuksiin. Jos apuyhtiötä käytettäisiin, huojuennukset menetettäisiin.

3.3 Osakkeiden myyminen käyvällä arvolla

Yrityksen luovuttamista edeltää osakkeiden arvon selvittäminen myyntihetkellä. Arvon määrittäminen lähtee liikkeelle yrityksen tilinpäätöstiedoista. Tilitoimisto Oy:n juuri loppuneen tilikauden 1.10.2008- 30.9.2009 taseen sisältö on esitetty seuraavana. Luvut ovat pyöristettyjä, jotta laskelmat olisivat selkeämpiä tarkastella.

VASTAAVA		VASTATTAVAA	
- Aineettomat hyödykkeet	21 150 €	Oma pääoma	
- Liiketila	49 155 €	- Osakepääoma	2 523 €
		- Ed. tilikausien voitto	63 136 €
- Koneet ja kalusto	2 662 €	- Tilikauden voitto	8 300 €
- Myyntisaamiset	7 625 €		=73 959 €
- Rahat ja pankkisaamiset	9 312 €	Vieras pääoma	
Yht.	89 904 €	- Pankkilainat	6 702 €
		- Muut velat	3 798 €
		- Siirtovelat	2 505 €
		- Laskennallinen verovelka	2 940 €
			=15 945 €
		Yht.	89 904 €

Kun selvitetään osakkeiden käypää arvoa, taseen erät on arvostettava käypään arvoonsa. Tässä tapauksessa yrityksen tasearvoja voidaan pitää käypinä arvoina. Esimerkiksi liiketila on ostettu kaksi vuotta sitten.

Yrityksen substanssiarvo saadaan, kun varojen käyvästä arvosta vähennetään velkojen käypä arvo. Tilitoimisto Oy:llä on 25 osaketta, joten yrityksen osakkeen substanssiarvo on $(89\,904\text{ €} - 15\,945\text{ €})/25 = 2\,958,36\text{ €}$

Ossi on maksanut osakkeistaan vuonna 1988 15 000 mk eli hieman yli 2 500 €. Hän on siis omistanut osakkeet yli 10 vuotta, joten hänen hankintameno-olettamansa on 40 % osakkeiden myyntihinnasta. Seuraavaksi tutkitaan kannattaako Ossin käyttää hankintamenona alkuperäistä 2 500 € summaa vai 40 % hankintameno-olettamaa, kun osakkeet myydään käyvän arvon hinnalla. Osakkeiden myyntihinta olisi $(25 \times 2\,958,36\text{ €}) = 73\,959\text{ €}$. Joten 40 % hankintameno-olettama olisi $73\,959\text{ €} \times 40\% = 29\,583,60\text{ €}$

Toisaalta luovutusvoiton suuruudella ei tässä tilanteessa ole merkitystä, koska ostaja olisi tytär Tuija ja kaikki TVL 48 §:n vaatimukset sukupolvenvaihdoshuojennuksiin täyttyisivät. Joten tässä tapauksessa myyjä ei joutuisi maksamaan veroa luovutusvoitostaan. Mikäli Ossi

kuitenkin myisi osakkeensa henkilölle, joka ei olisi tarpeeksi läheistä sukua, hänen kannattaisi käyttää luovutusvoittoa laskettaessa 40 % hankintameno-olettamaa. Mikäli luovutus toteutetaisiin myymällä osakkeet käypään arvoon, Tuija maksaisi Ossille 73 959 € ja lisäksi Tuija maksaisi osakkeista varainsiirtoveroa 1,6 % eli 1 183 € (73 959 €*1,6 %).

Mikäli Tuija ostaisi osakkeet käyvällä arvolla, hän tarvitsisi rahaa 75 142 € (73 959 €+1 183 €). Ainoa vaihtoehto osakkeiden rahoittamiseen olisi lainaraha. Osakkeiden ostaminen ei ole siis paras vaihtoehto Tuijan kannalta. Toisaalta Ossi voisi halutessaan antaa osakkeille ilmaista tai ainakin edullista maksuaikaa. Ossin kannalta osakkeiden myyminen on erittäin hyvä vaihtoehto, sillä hän saa kaupassa täyden hinnan, eikä hänen tarvitse maksaa silti lainkaan luovutusvoitto veroja. Myydessään kaikki osakkeet Ossi vapautuisi myös yhtiön vastuista. Osakekauppa puoltaa myös se, että se on erittäin selkeä vaihtoehto molemmille osapuolille.

Yhtenä vaihtoehtona on, että Tuija ostaa osakkeet Ossilta pienemmissä osissa. Tällöin koko summa ei tule heti maksettavaksi. Ossin eläkeikään ei enää toisaalta ole kuin noin viisi vuotta, joten aikaa ei ole hirveästi. Mikäli osakkeet myydään pienemmissä erissä, on kuitenkin muistettava TVL 48 §:n vaatimukset sukupolvenvaihdoshuojennuksista. Siinä sanotaan, että luovutettavien osakeyhtiön osakkeiden on oikeutettava vähintään 10 prosentin omistukseen luovutettavasta yhtiöstä. Eli yksittäisen kaupan on oltava vähintään kymmenesosa yrityksestä.

Myyntin jälkeen on syytä pitää mielessä, että Tuijan ei kannata luovuttaa osakkeita ennen kuin viisi vuotta on kulunut hänen saannostaan. Muuten hänen luovutusvoittoaan laskettaessa vähennetään hankintamenoista se veronalaisen luovutusvoiton määrä, jota ei ole pidetty hänen saantomiehensä tulona. Tämä johtuu siitä, että tilanteessa on käytetty hyväksi sukupolvenvaihdoshuojennuksia.

3.4 Osakkeiden myynti lahjanluontoisella kaupalla

Osakkeet on mahdollista myydä alle käyvän arvon ilman, että sitä katsottaisiin lahjaksi. Normaalisti kauppahinnan on oltava yli 75 % käyvistä arvosta tai kaupasta aiheutuu veroseuraamuksia. Sukupolvenvaihdostilanteissa kuitenkin riittää, että kauppahinta on yli 50 % käyvistä arvosta, mikäli sukupolvenvaihdoshuojennuksen edellytykset täyttyvät.

Tiltoimisto Oy:n tapauksessa sukupolvenvaihdoshuojennuksen vaatimukset täyttyvät. Ne ovat määritelty PerVL 55 §:ssä. Tällöin veroseuraamuksia ei synny jatkajalle ja luopujalle kunhan kauppahinta on yli 50 % käyvistä arvosta. Näin ollen kauppahinta voidaan neuvotella eikä se aiheuta muita veroseuraamuksia kuin varainsiirtoveron, kunhan se on vähintään 50,1 % käyvistä arvosta. Ossi voisi siis myydä osakkeensa Tuijalle hintaan 37 053 € (73 959 €*50,1 %).

Lisäksi Tuijan tulee tällöin maksaa osakkeista varainsiirtoveroa, joka on myyntihinnasta 592 € (37053 €*1,6 %). Yhteensä Tuija joutuisi siis maksamaan 37 645 €.

Lahjanluontoinen kauppa olisi kompromissiratkaisu Ossille ja Tuijalle. Ossi saisi kohtuullisen korvauksen osakkeistaan ja Tuijan olisi helpompi rahoittaa sekä maksaa kauppahinta. Lahjanluontoinen kauppa on siis tässä tapauksessa harkinnan arvoinen vaihtoehto, sillä se ei aiheuta veroseuraamuksia, lukuun ottamatta varainsiirtoveroa.

Yhtenä vaihtoehtona on myydä osakkeet samalla alennuksella pienemmissä osissa. Tällöin 37 645 € rahoittaminen ei olisi välttämättä Tuijalle suuri ongelma, koska Ossin eläkeikään on noin viisi vuotta aikaa. Kaupat voitaisiin siis jakaa esimerkiksi joka vuodelle viiteen yhtä suureen osaan, jolloin Tuijan vuosittainen maksu olisi 7 529 € (37 645 €/5) sisältäen varainsiirtoveron.

Hyvä vaihtoehto on myös jakautumisen toteuttaminen ennen lahjanluontoista kauppaa. Näin Tuijan ei tarvitsisi ostaa omaisuutta, joka ei ole liiketoiminnan kannalta välttämätöntä. Jakautumisella liiketila jätettäisiin omaksi yhtiökseen ja loput luovutettaisiin Tuijalle lahjanluontoisella kaupalla. Tällöin osakkeiden käypä arvo olisi ainoastaan 24 804 € (73 959 € - 49 155 €). Lahjanluontoisella kaupalla käypään arvoon voitaisiin antaa 49,9 % alennus jolloin kauppahinnaksi tulisi vain 12 427 € (24 804 €*0,501). Lisäksi Tuijan tulisi maksaa osakkeistaan varainsiirtoveroa 199 € (12427 €*1,6 %). Ossi saisi osakkeistaan korvauksena 12 427 € ja lisäksi liiketila jäisi hänen haltuunsa. Hän voisi vuokrata liiketilaa Tuijalle tai purkaa yhtiön.

Kun sukupolvenvaihdoshuojennuksia on käytetty, Tuijan ei kannattaisi luopua yrityksestä ennen kuin viisi vuotta on kulunut perintö- ja lahjaverotuksen toimittamispäivästä. Tilanteissa jossa verovelvollinen luovuttaa pääosan yrityksestä tai sen osasta, josta on myönnetty huo- jennus, ennen kuin viisi vuotta on kulunut perintö- ja lahjaverotuksen toimittamispäivästä, hänen maksettavakseen pannaan huo- jennussäännöksen nojalla maksuun panematta jätetty vero korotettuna 20 %. Säännös tulee sovellettavaksi, mikäli yrityksestä luovutetaan pääosa. Vallitsevan tulkinnan mukaan pääosa tarkoittaa yli puolta yrityksen osakkeista. Tämä säännös on syytä pitää mielessä, jotta ei tule ikäviä yllätyksiä.

3.5 Lahjoitus

Normaalisti perintö- ja lahjaverotuksessa osakkeet arvostetaan substanssiarvon ja tuottoarvon mukaan käypään arvoonsa. Koska tässä Tilitoimisto Oy:n tapauksessa sukupolvenvaihdoshuojennuksien vaatimukset täyttyvät, vero määrätään 40 prosentin mukaan yrityksen vertailuarvosta. Eli lahjansaaja hyötyy sitä enemmän, mitä suurempi ero vertailuarvon ja käyvän arvon välillä on. Huojennusvaatimus on esitettävä ennen kuin lahjaverotus toimitetaan.

Yrityksen vertailuarvon voi selvittää varojen arvostamislain 3 ja 4 luvun avulla. Tässä tapauksessa Tilitoimisto Oy:n varat on helppo selvittää, sillä sen tase on suhteellisen yksinkertainen. Se ei esimerkiksi sisällä sijoitusvarallisuutta. Taseen sisältävä kiinteistö on ainoa erä jota tulee tarkastella. Se tulee arvostaa verovuotta edeltävän vuoden vertailuarvoon, vain jos se on poistamatonta hankintamenoa suurempi. Koska tässä tapauksessa poistamaton hankintameno on suurempi, sekään ei eroa taseen arvosta. Täten käytän yrityksen vertailuarvona jo aikaisemmin selvitettyä substanssiarvoa.

Verojen laskeminen vertailuarvosta

Erotus 1		Erotus 2	
Lahjavero 73 959 eurosta	7 424,67 €	Lahjavero 73 959 eurosta	7 424,67 €
Lahjavero 29584 eurosta	2 268,40 €	PerVL:n mukainen huojennus	850 €
	5 156,27 €		6 574,67 €

Erotuksista pienempi vähennetään maksuunpantavasta verosta, jolloin maksuunpantavan veron määräksi saadaan:

Lahjavero 73 959 eurosta	7 424,67 €
Erotuksista pienempi	5 156,27 €
	2 268,40 €

Tuijalla tulisi siis maksettavaksi veroa ainoastaan 2 268,40 €. Ossi jäisi kyseisessä tilanteessa ilman korvausta, mutta Tuijan kannalta tilanne on erittäin houkutteleva. Tuija voisi lisäksi hakea maksuaikaetua jo huojennetulle verolle. Sitä voi hakea jos maksettava vero on yli 1 700 €. Pidennetyltä maksuajalta ei tarvitse maksaa korkoa.

Jakaantumista voi käyttää apuna myös täydellisessä lahjoituksessa. Tällöin Ossin ei tarvitsisi lahjoittaa koko yhtiön omaisuutta. Jättämällä kiinteistön omaksi yhtiökseen, hän voisi vuokrata sitä tai myydä sen eteenpäin. Ossin purkaessa yhtiön hänen täytyisi etsiä sopiva leikkauspiste osinko- purkuverotuksen välille. Jakautumisen jälkeen luovutettavien osakkeiden käypä arvo olisi ainoastaan 24 804 € (73 959 € - 49 155 €). Tuija joutuisi maksamaan lahjaveroa 1 790,40 €.

3.5.1 Lahja tuotto-oikeus pidättämällä

Yhtenä vaihtoehtona on, että Ossi pidättäisi osakkeista tuotto-oikeuden loppuiäkseen, jolloin hän saisi pientä korvausta tulevina eläkevuosinaan yhtiöstä. Pääsääntöisesti osakkeiden tuotona voidaan pitää muutaman viimeisen vuoden osinkotulonkeskiarvoa.

Tilitoimisto on jakanut viime vuosina ja tulee luultavasti jakamaan seuraavina vuosina osinkoa 9 prosentin mukaan. Saatu osinko listaamattomasta yhtiöstä on verovapaata, jos se ei ylitä osakkeiden matemaattisesta arvosta laskettua 9 %:n vuotuista tuottoa. Joten tässä tapauksessa tuotto-oikeus saattaa olla mahdollista laskea 9 prosentin mukaan. Siihen on syytä kuitenkin suhtautua varauksella ennen kuin verottajalta on saatu päätös asiasta. Seuraavaksi lasketaan kuitenkin tuotto-oikeuden arvo 9 %:n mukaan.

Vuositulon määrä tulee kertoa taulukon mukaan yhdeksällä (Ks. Taulukko 3). Mikäli Ossi on kuitenkin ehtinyt täyttää ennen luovutusta 64 vuotta, kerroin tippuu kahdeksaan. Tuotto-oikeuden pidätyksen arvo on siis $9 \times 9 \% = 81 \%$. Tällöin lahjan arvo tippuisi 73 959 eurosta 14 052,21 euroon.

Seuraavaksi tuotto-oikeuden arvo on laskettu vielä 5 % mukaan, koska verottaja pitää sitä hyvin usein vuosituotona. Näin laskelmat on tehty varman päälle, sillä vuosituotoksi luultavasti hyväksytään vähintään 5 %. Tällöin tuotto-oikeuden arvoksi katsottaisiin 45 % ($9 \times 5 \%$) jolloin lahjan arvo tippuisi 73 959 eurosta 40 677,45 euroon.

Koska tuotto-oikeuden pidätys ei vaikuta sukupolvenvaihdoshuojennuksiin, seuraavaksi laskelmat tuotto-oikeuden pidätyksellä 40 prosentin vertailuarvon mukaan.

Erotus 1	Erotus 2
Lahjavero 40 677,45 eurosta 3 377,75 €	Lahjavero 40 677,45 eurosta 3 377,75 €
Lahjavero 16 270,98 eurosta 958,97 €	PerVL:n mukainen huojennus 850 €
2 418,78 €	2 527,75 €

Erotuksista pienempi vähennetään maksuunpantavasta verosta, jolloin maksuunpantavan veron määräksi saadaan:

Lahjavero 40 677,45 eurosta 3 377,75 €

Erotuksista pienempi 2418,78 €

958,97 €

Tuijalle jäisi lahjaveroa maksettavaksi ainoastaan 958,97 €. Veroseuraamukset olisivat siis tässä tapauksessa hyvin minimaaliset ja myös Ossi saisi rahallista tukea tulevina vuosina.

Tuijan ei kannattaisi luopua osakkeista ennen kuin 5 vuotta olisi kulunut lahjaverotuksen toimittamispäivästä. Tilanteissa joissa on käytetty sukupolvenvaihdoshuojennuksia, verottaja rankaisee lahjoituksensaajaa, mikäli verovelvollinen luovuttaa pääosan yrityksestä ennen kuin viisi vuotta on kulunut perintö- ja lahjaverotuksen toimittamispäivästä. Tällöin hän joutuu maksamaan maksuun panematta jätetyn veron korotettuna 20 prosentilla. Tämä säännös tulee voimaan, mikäli yli puolet yrityksestä luovutetaan eteenpäin.

3.6. Liiketoimintakauppa

Ossi voi myös halutessaan myydä pelkän liiketoiminnan. Tällöin ei kuitenkaan ole mahdollista hyödyntää sukupolvenvaihdoshuojennuksia. Mikäli Ossi myy taseen erät käyväällä arvolla, joka tässä tapauksessa vastaa hyvin taseen arvoja, ei Tilitoimisto Oy:lle muodostu voittoa tai tappiota. Liiketoiminnan myynnissä vain aineettomat hyödykkeet (atk-ohjelmat), koneet ja kalusto siirtyisivät Tuijan perustamaan yritykseen. Koska liiketila jäisi Tilitoimisto Oy:lle, Tuijan uuden yrityksen olisi vuokrattava toimitila Tilitoimisto Oy:ltä

Liiketoiminta kaupan jälkeen Tilitoimisto Oy:n tase näyttäisi seuravalta:

VASTAAVA		VASTATTAVAA	
- Liiketila	49 155 €	Oma pääoma	
- Myyntisaamiset	7 625 €	- Osakepääoma	2 523 €
- Rahat ja pankkisaamiset	33 124 €	- Voitot yhteensä	71 436 €
		- Velat yhteensä	15 945 €
	89 904 €		89 904 €

Tuijan maksettavaksi tulisi 23 812 €. Substanssikaupan hyöty Tuijalle verrattuna osakekauppaan on siinä, että hän voi tehdä kalustosta, sekä muusta omaisuudesta poistoja seuraavina vuosina kirjanpidossa ja verotuksessa. Tuija ei luultavasti pysty maksamaan yli 20 000 euron summaa käteisellä ja hän luultavasti joutuisi rahoittamaan maksun lainalla. Ossin täytyisi etsiä rahojen kotiutukselle sopivaa leikkauspistettä osinkoverotuksen ja purkuvoiton väliltä.

Osakkeenomistajan ollessa luonnollinen henkilö purkuvoitto verotetaan pääomatulona. Ossi voisi jakaa ensimmäisenä vuonna verottomana osinkoja 9 % 73 959 eurosta eli 6 656 euroa. Seuraavina vuosina verovapaa summa olisi aina pienempi johtuen osakkeiden matemaattisen arvon tippumisesta. Toisaalta Tilitoimisto Oy saisi vuosittain vuokratuloja. Tämä estäisi matemaattisen arvon nopean tippumisen ja verovapaiden osinkojen määrän romahtamisen. Tästä johtuen varojen saaminen yrityksestä verottomana olisi mahdotonta. Tilitoimisto Oy:n säilyttäminen yhtiönä aiheuttaisi vuosittaista työtä, velvollisuuksia ja niitä johtuvia kuluja.

3.7 Vaihtoehtojen arviointi

Ossi ja Tuija pystyvät hyödyntämään useissa eri vaihtoehdoissa sukupolvenvaihdoshuojennuksia. Tämän takia kaikki sellaiset vaihtoehdot joihin sukupolvenvaihdoshuojennuksia ei voida käyttää, eivät ole niin houkuttelevia. Ossi on järjestänyt eläkeasiansa kuntoon jo hyvissä ajoin, joten hänen eläkeikänsä on kohtuullisen hyvin suojattu ilman, että hänen täytyisi saada täyttä hintaa yrityksen luovutuksesta. Ossi onkin ilmoittanut, että mikäli hän myy yhtiönsä lapselleen niin hän ei halua täyttä hintaa yrityksestä. Hänellä on kuitenkin suunnitelmia eläkkeelle jäädessään jotka vaativat rahaa, joten hän haluaisi mielellään pienen korvauksen, mutta se ei ole välttämättä pakollista.

Koska Ossi on tässä tilanteessa luovuttamassa yhtiötään tyttärelleen, myynti täydellä hinnalla ei ole välttämättä ensimmäinen vaihtoehto. Toisaalta jakautuminen myynnin yhteydessä voisi pienentää kaupan hintaa. Täysi lahja on vaihtoehtona hyvä, mutta ei välttämättä täydellinen, koska silloin Ossi jäisi ilman minkäänlaista rahallista korvausta. Tästä johtuen lahja tuotto-oikeus pidättämällä, vaikuttaisi erittäin hyvältä vaihtoehdolta. Ossi saisi pientä vuosittaista lisärahaa, joka voisi nostaa hänen elintasoaan merkittävästi.

Lahjanluontoinen kauppa ei myöskään ole välttämättä huono vaihtoehto, koska Tuija ja Ossi pystyvät molemmat hyödyntämään sukupolvenvaihdoshuojennuksia. Toisaalta tässä tilanteessa korvaus nousee kuitenkin melko korkeaksi, mutta se ei ole kovinkaan kohtuuton, sillä Tuija saa lähes 50 prosentin alennuksen. Lahjanluontoisessa kaupassa Ossikin saisi mukavan korvauksen elämäntyöstään. Jos korvaus kuitenkin tuntuu liian suurelta, jakautumisen avulla Tuijalle tulevaa maksettavaa osuutta olisi mahdollista pienentää.

Lahja sellaisenaan jättäisi Ossin ilman korvausta ja Tuija joutuisi maksamaan lahjaveroa merkittävän summan. Mikäli Ossi kuitenkin pidättäisi lahjasta tuotto-oikeuden, hän saisi vuosittain pienen korvauksen yrityksestään. Tuotto-oikeutta hyväksikäyttämällä Tuijalle suuntautuvat lahjaverot jäisivät myös minimaalisiksi. Lahja tuotto-oikeus pidättämällä on siis vähintään harkinnan arvoinen.

Liiketoimintakauppa ei ole kovin houkuttelevana vaihtoehtona johtuen siitä, että sukupolvenvaihdoshuojennuksia ei voida käyttää. Jakautumisen avulla voi päästä lähes samanlaiseen lopputulokseen kuin liiketoimintakaupassa. Jakautumisen jälkeen lahjoittaessa tai myydessä on mahdollista hyödyntää sukupolvenvaihdoshuojennuksia, joten tästä johtuen se on mielestäni paljon parempi vaihtoehto. Jakautuminen voisi olla järkevää toteuttaa myös ennen myymistä tai lahjanantoa.

Hyviä vaihtoehtoja sukupolvenvaihdoksen toteutukseen ovat mielestäni lahjanluontoinen kauppa tai lahja tuotto-oikeus pidättämällä. Jakautumista kannattaa käyttää hyväksi silloin kun kauppahinta tai lahja tuntuu liian suurelta. Asianomaiset osaavat kuitenkin paremmin päättää ja neuvotella keskenään heille parhaasta vaihtoehdosta. Alla on taulukko potentiaalisten vaihtoehtojen veroseuraamuksista ja maksuista.

	Lahja	Lahja tuotto-oikeus 5 % pidättämällä	Lahja jakautumisen jälkeen	Lahjanluontoinen kauppa	Lahjanluontoinen kauppa jakautumisen jälkeen
Tuija	- 2 268 €	959 €	- 1 790 €	- 37 645 €	- 12 626 €
Ossi	0 €	0 €+	0€+	37 056 €	12 427 €+
		tuotto-oikeus	liiketilän myynti/vuokra		liiketilän myynti/vuokra
Verot yhteensä	2 268 €	959 €	1 790 €+	592 €	199 €+
			purkuverotus		purkuverotus

3.8 Päätelmät

Osakeyhtiössä on monta erilaista mahdollisuutta toteuttaa sukupolvenvaihdos. Jokainen sukupolvenvaihdos on omanlaisensa prosessi, siksi toteutustapa on mietittävä jokaisen yhtiön kohdalla erikseen. Toteutustapaan vaikuttavat luopujan taloudellinen tilanne, sekä jatkajan että yrityksen mahdollisuudet jatkaa kannattavaa liiketoimintaa tulevaisuudessa. Prosessiin liittyvä lainsäädäntö sisältää monia tulkinnanvaraisia asioita. Tästä johtuen on erittäin tärkeää hakea verovirastolta ennakkoratkaisu, ennen kuin tehdään lopullisia päätöksiä. Sukupolvenvaihdoksissa on mahdollisuus verohuojennuksiin mikäli tietyt ehdot täyttyvät. Näitä ei kannata jättää käyttämättä. Huojennusmahdollisuudet on syytä tietää ja niiden antamat mahdollisuudet ja sudenkuopat on tutkittava tarkkaan.

Yritystoiminnan siirtäminen jatkajalle on erittäin iso tapahtuma yrityksen historiassa. Sukupolvenvaihdos on prosessina erittäin vaativa ja monimutkainen. Prosessiin tulee varata riittävästi aikaa, jolloin sukupolvenvaihdoksen toteutukseen jää enemmän vaihtoehtoja. Lyhyessä ajassa saattaa tulla tehtyä hätiköityjä päätöksiä, joita ei voi korjata jälkikäteen. Hätiköidyt johtopäätökset saattavat vaikuttaa haitallisesti yrityksen tulevaisuuden näkymiin ja aiheuttaa turhia verokuluja. Vaikka sukupolvenvaihdoksen onnistumisen yksi tärkeimmistä kriteereistä on pienet veroseuraamukset, eivät ne välttämättä merkitse kaikkea. Verokustannukset ovat vain helpoin tapa arvioida prosessin onnistumista. Täytyy myös miettiä miten yritys, henkilöstö ja asiakkaat ottavat sukupolvenvaihdoksen. Tästä johtuen sukupolvenvaihdos tulee toteuttaa ajan kanssa, niin että kaikki sidosryhmät ehtivät tottua muutokseen.

Sukupolvenvaihdoksessa luopujien ja jatkajien on syytä turvautua ammattilaisten apuun prosessin eri vaiheissa. Ammattiapuun on syytä turvautua ainakin tilanteissa, joissa osapuolet tuntevat pientä epävarmuutta prosessin onnistumisesta. Pienikin virhe sukupolvenvaihdoksessa voi aiheuttaa merkittäviä tappioita.

LÄHTEET

Arvonlisäverolaki. (AVL) 30.12.1993/1501.

Avoliittolaki. (AL) 13.6.1929/234.

Engblom, A. & Lakari, T. 2009. Käytännön sukupolvenvaihdos. Yrittäjäkirjat ja verotus. Keuruu: Otava.

Ernst & Young. 2001. Yrityksen sukupolvenvaihdos. Ernst & Young Academyn julkaisusarja 2/2001. Helsinki: Fagepaino Oy.

Finlex. KHO:n vuosikirjaratkaisuja. [Internet lähde]. <<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kho>> (Luettu 20.9.2009.)

Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino

Immonen & Lindgren 2009. Onnistunut sukupolvenvaihdos. Helsinki: Talentum.

Koiranen, M. 2000. Juuret ja siivet. Perheyrittäjien sukupolvenvaihdos. Helsinki: Edita.

Lakari 2009. Yrittäjätoiminnan lopettaminen ja sukupolvenvaihdos. Helsinki: Verotieto.

Laki elinkeinotulon verottamisesta. (EVL) 24.6.1968/360.

Manninen, P. 2001. Yritys vaihtaa omistajaa - sukupolvenvaihdos ja yrityskauppa käytännössä. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Osakeyhtiölaki. (OYL) 21.7.2006/624.

Perintökaari. (PK) 5.2.1965/40.

Perintö- ja lahjaverolaki. (PerVL) 12.7.1940/378.

Tuloverolaki. (TVL) 30.12.1992/1535.

Varainsiirtoverolaki. (VSVL) 29.6.1996/931.

Verotusmenettelylaki (VML) 18.12.1995/1558

Verohallituksen ohje. 2004. Yrityksen sukupolvenvaihdos verotuksessa. [PDF-dokumentti]. <http://www.vero.fi/default.asp?path=5,40,87&article=3135&domain=VERO_MAIN> (Luettu 20.9.2009.)

Yrittäjä, kuka jatkaa työtäsi? 2004. Ilmarinen, KTM, Nordea ja Uudenmaan TE-keskus. [PDF-dokumentti]. <<http://www.yrityssuomi.fi/default.aspx?ContentID=9719&NodeID=15653>> (Luettu 15.9.2009.)

Julkaisemattomat lähteet

Teemahaastattelut yrityksen omistajan ja jatkajaehdokkaiden kanssa 20.10.2009, 8.1.2010, 23.2.2010